

# شور

اوچنچى يىل

عدد ۱۰ \* سنه ۱۹۱۰



مەھرەكەت رەئىسە ئىبنە فەزەلە دىنە =  
ناشرەكەت مە. شاكەر مە. ذاكەر رامبىيەر

## مەندەر جەسى :

مەدەت پاشا .

ادارە اشەندە چوالمچىلق . تورلى  
ياقەدە فەتە . شەرق مەسئەسى .  
عەبەد العەزىزنىڭ عەزەل قەيلىنى .  
سەلتەن مەراد . سەلتەن عەبەدالمەيد .

قەرال ايدىوارد ھەم غەيورغ .  
انگلتەرە قەرالى ايدىوارنىڭ وفا -  
تەينە دائىر .

اجتەماعى مەسئەلەر .

«المەؤەيد» دىن مەقتەبەس . المەغەربى .

قەبەردىن تاوشار . خالەد ضەيدان  
تەرجەمە . عەبەدالمەھمەد سەعدى .  
باشقەردەر .

م . ھادى .  
علم يولەندە مەلتەرنىڭ اتفەقى .

مەترجمەسى . ع . ف .  
دەينىلەر ھەم دەينىسەر .

مەيان عەبەدالمەول الغەفارى .  
روسىيەدە مەسلەمان مەسئەلە  
سى . ف . ك .

«مەيشارلەر» مەقالەسى  
ھەقىقەت . ف . ش . سورگەن .  
تەربىيە و تەلىم .

فەيىض البەرى و اھمەدجان مەسئەقى  
افەندەلەر مەقالەلەرى .

مەراسەلەر و مەخابەرە .

يەكەتەربىنورغ ، آلمەنات ، پەيتەر -  
پاۋل ، زەلتاۋست شەھەرلەردىن .

تەقرىيىز . المەوطەئە ، دەيۋان ھەفەظ  
تەرجەمەسى ، قەرائەت كەتەپى ،  
قەرائەت ايتەدائىيە ، روسچە دەرسەت  
پازوقاعەلەرى ، زەيا تەولەك بەرلە  
سەۋسەلەر ، خەلپەلەر ، باسەلمەغان  
شەھەرلەر ، تەل يەريشى كەتەبلەرى  
ھەقىقەت .

اشعار . يەكەتە يەلغە خەتاب -  
ع . مەسئەقى . نازار خەنەفى .  
س . سەۋچەلەرى .

اجمەل سەياسى .

مەتنەۋە .

لەطائف .

شەھەرت . مەترجمەسى طاشبەلە .

س . س . س . س . س .

## تل یاریشی

«تل یاریشی» حقنده اولان دعوتینه اشتراك ایدوب مقاله لر کوندردیکلری ایچون توبانده اسماری یازلنه چق محترم ذاتلرغه «شورا» اداره سی صمیمی صورتده تشکر ایتهدر. بونکله برابر «تل یاریشی» مجموعه سندن برر نسخه هدیه ایدوب کوندردر ایچون بو کونگی آدرس لرینی اداره گه یبارمکلرینی اوتهدر.

کریم مرتاضین	ضیا الدین رحمانقولوف	احکم الدین ایسانبردین
کلیم الله سعدی	طاهر شاه مراد اوغلی	احمد توقتابایوف
لقمان صدیق	طیبه کمال	احمدجان بیکتروف
محمدجان ایشمحمدوف	ظریف بشیری	احنف تانغاتاروف
محمدجان عبدالولی اوغلی	عارف الله کیکوف	اسدالله جمال الدینوف
محمد حافظ بن محمد علی	عبدالبر آتاوی	اسماعیل علییف
محمد رحیم بن تاج الدین	عبدالعق بن عبدالصمد	ا. صالحوف
محمد صابر بن ولدان	عبدالرحمن رامییف	برهان منصور
محمد صفا علیوف	عبدالرحمن یولایوف	بیرام بیک دولتشایوف
م. عبدالرحمن شهابزاده	عبدالغنی نیازی	جهان گیر آبرگیلدین
م. العثمائی	عبدالکریم سعیدوف	صلاح الدین چنقرلاو
محمد فاتح مرتاضین	عبدالمجید غفوری	حبیب اسحاقی
محمد نجیب آبیروف	عبدالناصر عبداللوف	حسن علی
محمد یونوسوف	عصمت مامیشوف	حکمت مفتاح
میان عبدالاول	علی اصغر غفوری	حسن الدین کریموف
نظر خواجه بن عبدالصمد	علی بایازیدوف	حسبب الکریمی
ولیشاه بن علی اکبر	عمر جانبیکوف	دلیل حسن الدین اوغلی
هادی آطلاسوف	عمر قاراشی	ذاکر جان الخانوف
هادی بن صابر جان	عنایت الله احمدی	رضاء ترجمانی
حاج احمد رامییف	فخر الاسلام بن عین الدین	سهمان الاسحاقی
یار الله الولی	فیض الباری بن جمال الدین	شا کر جان بن تاج الدین
	فیض الرحمن موسین	صابر جان بن شا کر جان

آدرس لر ننگ ۱۵ نچی اییون گه قدر کلوب یتولری مطلوبدر «اورنبورغ» شهرندن یازمش کیسه لر «تل یاریشی» مجموعه سنی اوزلری طوغری اداره دن کلوب آلورلر.





۱۵ ماى ۱۹۱۰ سنه

جمادى اول ۱۹ سنه ۱۳۲۸

## سورادىر والوغ خاۋىر

المادى . تركيه نىڭ كوچى بتدىكىنى سىزوب صربىه واليسى ميلان ، صربىه نى تركىدان آيروب امتيازلى بر امارت قىلورغە حركىتلنە باشلادى و آندىن كوروب ھرسك قوزغالدى .

۱۸۷۶ باشىدە بلغارىيا ، قارە تاغ ، ھرسك ، صر- بىيە ، رومانىيا بالاتفاق تركىيە خلافتە كوتارلمىشلىر . آوروپا دولتىلى « شرق مسئلەسى » اسمى ايلە بىوك بر مسئلە چىقاروب تركىيا اشلرىنە كرشورگە حاضر لىنىشلىر و تركىيادە بتون بتونە فتنە و اختلال ايلە تولمىش ايدى . صوفتەلر استانبول اورامندە شەزادە يوسىف عزالدىن آرباسىنى توقتاتوب محمود ندىم پاشانى صدر اعظم و حسن فەھى نى شىخ الاسلاملىق منصبىدىن عزل ايتەك حەقنە آتاسى سلطان عبدالعزىز حضورندە واسطە اولمقنى طلب ايتدىلر . سلطان ايسە بوگا اجابت ايدوب ھر ابكىسىنى عزل ايتدى ومحمد رشدى پاشانى صدر اعظم قويوب حسن خىراللە افندىنى شىخ الاسلام نصب ايلدى .

رشدى پاشا ، مدحت پاشا اوينە كلوب كىدوب يوردىكىدىن خەلقلىر ، مەلىكەنىڭ اصلاح طرفىنە يول تويىنە اميد قويسەلردە اطرافىنە عبدالعزىز سلطان طرفىدىن متعصب بر طاقم جاھل آدملىر قويلدىغى سىبىلى گوزل اشلر اجراسىنە موفق اولمادى . خەلقنىڭ دە

مدحت پاشا .

( باشى ۹ نچى عددە )

« سلانىك » شەرنە بر قاچ آيلر طوروب مدحت پاشا استانبولغە قايتدى و قايتدىغى ايلە عدلىە ناظرى نصب اولدى ، فقط بونى اصلاح ايدىرگە امكان كورمادىكىدىن ضرورى استعفا ايلدى . حكومت اش لرىنى ترك ايدوب استانبول يانندە اولان خانەسنە كردى و زمانەنىڭ حركىتى كوزاتوب طورغە باشلادى .

تركىيا دولتى بو وقتە بىوك تاغ باشىدىن تىگاروب كتمىش تاش قىيلىدىن توبانلىك و خرابلىك طرفىنە يوز طوتەشىدى . محمد رشدى ، شروانى رشدى ، اسعد پاشالار صدر اعظم اولوب طوروب قارادىلر ايسەدە بر اشنى اصلاح ايدىرگە موفق اولە المادىلر . صوگرە محمود ندىم پاشا ، صدر اعظم اولوب بونىڭ مدتى بر قدر دوام ايتدى . تركىيا دولتى افراط درجەدە بور- چلانوب افلاس اعلان ايدىرگە و آوروپا سىياسىلىرى تركىيا اشىنە مداخلە ايدىرگە حاضرلىنورلر ايدى . « قارە تاغ » دە اختلال چىقدى . صدر اعظم اسعد پاشا كوكنى يىغشى بر آدم ايسەدە اقتدارى يوق ايدى ، شونىڭ سىبىلى قارە تاغ فتنەسىنى يواشلاندرە

مهارتی عجایب روشه ایدی. ایشته بوذات، سلطان عبدالعزیز ایله اوزینک طوغمه سی وفات اولدیغنده اوزینک مرتبه سی بنه چکندن وزیرلردن انتقام آلور غه قرار ویردی و مشورت ایچون دیه مدحت پاشا اوینه بیغولمش وزیرلر مجلسینه واروب صاقچیلرنی اغفال قیلوب کردی و کوز آچوب کوزیومغان آراده عون پاشا ایله رشید پاشالرنی آتوب اولردی. اوزون ماجرالر صوکنده حسن چرکس عسکر طرفندن قولغه آلنوب ایکنچی کوننده حکم قیلنوب اصلندی.

ایشته بو حادثه نی ایشتدیکنده سلطان مراد دخی زیاده متأثر و بتون بتونه خسته لندی.

اوشبو وقت کوب جدال و مذاکره لر صوکنده ترکیا وزیرلری سلطان مرادنی عزل ایدرگه قرار ویردیله و شیخ الاسلام حسن خیرالدین طرفندن فتوی آلدیلر. سلطانلق نوبتی عبدالحمیدکه اولدیغندن سلطان مراد عزل ایدله اوزدن مقدم مدحت پاشا عبدالحمید حضورینه واروب اگرده اوشبو شرطلرغه رضا اولور ایسه تخت که چیقارلاچغنی یوقسه محمد رشادغه عرض ایدلنه چکن بیان ایتدی:

(۱) اوشبو ساعتدن حریت و مبعوثان مجلسی آچلاچغی اعلان ایدلمک. (۲) ملکک اشلرنک مسؤل وزیرلردن باشقه لرینک مشورتلرینی قبول ایتمامک. (۳) سلطنتنک خصوص سکریتاری اولان سعدالله بک یانینه ضیا و کمال بکلرنی سکریتار نصب ایتمک.

سلطان عبدالحمید ایسه بوکا رضا اولوب سوز ویردی و ملت مجلسی حقنده اولان قانون اساسینی دخی ایرکن صورتده تنظیم ایدرگه ایستدیکنی سو- یلادی همده اگرده مراد، خسته لگندن سلامتانور اولسه هیچ نزاعسز تختنی آکا قایتاراچغنی تأکید ایتدی. مدحت پاشا بو حالنی وزیرلرگه ایرشدر- دیکندن صوکنده، سلطان مراد خلع ایدلوب عبدالحمید سلطان نصب اولندی (۱۸۷۶ نجی ییل ۱۹ نجی آغوست).

صبرلری توکانوب حریت صورارغه کرشدیلر. اوشبو سببدن سلطان عبدالعزیز حالی زیاده مشکللشدی. آخر الامر حریبه وزیر عونی پاشا، رشیدی پاشا، مدحت پاشالرنک اجتهادلری و شیخ الاسلام حسن خیرالله افندی فتوا سی ایله سلطان عزل ایدلدی. مدحت پاشا طرفندن ترتیب ایدلمش پارلامینتو نظامنی قبول ایتمک حقنده عهد آلدیغی صوکنده ولیعهد مراد، تخت که چیقارلدی.

خاع ایدلگان صوکنده بیش کون اوتدیکنده سلطان عبدالعزیز وفات ایتدی (۱). استانبولنک انک مشهور طبیبلردن ۱۷ عددی برلکنه بیغولوب تفتیش ایتدیکلرنده اوک قولی ایله صول قولینک تامرینی کیسدیکی سببلی قان آغوب وفات اولدیغینه اتفاق ایتدیله و رسمین بر پرتافول توزودیلر، سلطاننک جنازه سی دفن اولندی (۱۲۹۳ - ۱۸۷۶ نجی ییل جمادی الاول ۱۰ نجی کون ایدی). اوشبو واقعه نی ایشتدیکنده سلطان مراد غایت تأثرندن عصبی خسته لقی ایله مبتلا اولدی.

اوشنداق سلطان عبدالعزیزنک انک سوکلو خا- تونی اولان مهری خانم، بر ایربالا طوغردیغی صوکنده ایرینک وفاتنه مکدر اولوب حسرتندن وفات ایتدی. ایکسینک آراسی آنچق اون کون قدر اولمشدر (۲). مهری خانمنک بر طوغمه سی حسن اسمنده بر عسکر، اوزینک طوغمه سی کولگه سنده عبدالعزیزنک اعتبارینه کردیکندن هر کیم احترام قیلور ایدی، کندبسی غایت سلطنت و گوزل بر عسکر اولوب آت اوستنده یورمک و ملتق آتمق طوغروسنده اولان

(۱) بو وقتده سلطان عبدالعزیز آنچق ۴۲ یاشنده ایدی.

پادشاهلق مدتی ۱۵ ییل ۴ آی و ۱۹ کون اولمشدر.

(۲) سرای جاریدلردن برچرکس قزی اولوب، عبدالعزیز طرفندن ایکنچی خانون اوله رق آلمشیدی، فوق العاده جمال صاحبه سی، شعر و موسیقی گه ماهره، نزاکتلی و ملایم اولدیغندن عبدالعزیزنی کندیسنه بنده ایتدیکی مرویدر، ترکیه خزینه سینینی عبدالعزیز اوشبو خانوننی زینتلاب تلف قیلدی، ایمپراطوریتسه اوچیننی استقبال ایتدیکی وقت اوستنده اولان جهازی روس آنچه سی ایله ۲۲۵۰۰۰۰ صوملق ایدی دیورلر.

ایدوارد عقلی و عدالت ایچون اجتهاد ایدوچی،  
نفوذلی و سیاست گه ماهر، علم اهلینی حمایت فیلوچی  
اولمق ایله مشهوردر. حکومتی اون ییل مقدارنک اولدی.  
انگلتره خقللری وفات اولان فرالترینی بیوک  
طنطنه ایله اوشبو مای آینک (۲۰) ۷ نچی کوننده  
دفن ایتدیلر. جنازه مراسمنه حاضر اولور ایچون  
چیت پادشاهلر طرفندن وکیللر و بعض بر پادشاهلر  
اوزلری حاضر اولدیلر. ترکیادن ولیعهد یوسف عزالدین  
حضرتلری وارمشدر.

### یئگی قرال .

آلبرت ایدوارد وفات ایتدیکنده بو کوننده الوغ  
اوغلی بشنچی غبورغ اسمی ایله انگلتره تختنه  
چیقوب مشروطیت گه صادق اولاچغیننه آند ایتدی .  
۱۸۶۵ نچی ییل دنیاغه کلدیکندن شمدیکی قرال ۴۵  
باشندهدر. آتاسی تخت که چیقدیغنده بونک آبزاسی  
ولیعهد اعلان اولنمش ایسه ده مذکور ولیعهد ۱۸۹۲  
نچی ییل وفات اولدیغندن قرال اوله چغی حساب غه  
آلنمغان اوشبو غبورغ تخت که چیقدی . فرالیچه ایله  
نکاحلری ۱۸۹۳ نچی ییلده اولمشیدی . فرالیچه ماریا  
بو کوننده ۴۵ باشندهدر .

یئگی قرال بحریه مکتبنده تربیه اولنمش وازون  
مدتلر هندستان، فانادا، آسترالیا، جنوبی آفریقا  
مملکتلر نده سیاحت ایلامشدر . ولیعهد ۱۶ باشنده  
اولان سکرزچی ایدوارددر .

قرال اوزگرمک مناسبتی ایله انگلتره سیاستنده  
بر قدر اوزگرش اوله چغنی بونک ایسه باشقه  
مملکتلر گه ده اثری تیه چکنی ظن ایدوچیلر وار .

### قرال ایدوارد .

الوغ بریتانیا قرالی و هندستان ایمپراطوری  
آلبرت ایدوارد، ۲۳ نچی آپریلده وفات ایتدی .  
یاشی ۷۰ ده ایدی .

دنیاغه اولان اهل اسلامنک ال کوب الوشی  
انگلتره قول آستنده اولدیغندن انگلتره فرالینک ترجمه  
حالینی فسقه لقی ایله اولسه ده یازارغه تیوشلی کورلهدر .  
قرال ایدوارد ۱۸۴۱ نچی ییل ۹ نچی نوپا برده  
دنیاغه کلدی . آتاسی انگلتره فرالیچه سی ویکتوریا  
و آتاسی ده گیرمانیالی بر پرنس ایدی . آتاسی  
انگلتره تختنه چیقارغه حق اولما دیغندن پادشاهلق  
ایتمادی .

ایدوارد اوقسفورد، قامبریج دارالفنونلر نده تحصیل  
ایدوب عسکرک خدمتته کردی و ۱۸۵۸ ده قدس  
شریف زیارتنه واردی .

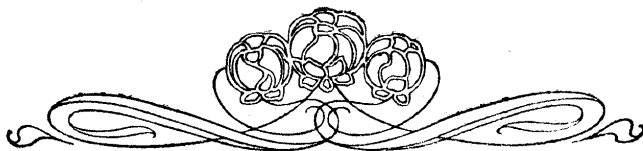
۱۸۶۳ ده مارت آینده دنیا فرالی خریستیان  
قزی پرنسس آلکساندرا (ایمپراطوریتسه ماریا  
فیدر ژانک طوتاسی) ایله ازدواج ایتدی .

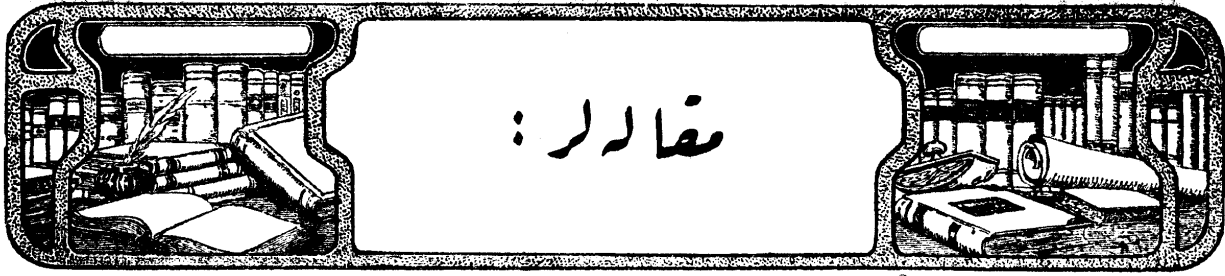
۱۸۶۹ ده ایرلاننده ایله مصرغه و ۱۸۷۵ ده  
هندستان غه سیاحت ایدوب هندستانده اوزاق وقتلر  
طوردی .

۱۹۰۰ ده بروکسل شهرنده تیهر یول وافزالنده  
جانینه قصد ایدلدی ایسه ده سلامت قورتولوب قالدی .  
۱۹۰۱ ده آتاسی فرالیچه ویکتوریا وفات ایتدیکنک

ایدوارد ۶۰ باشنده وقتنده «یدنچی ایدوارد» اسمی  
ایله انگلتره تختنه چیقدی .

۱۹۰۳ ده فرانسه، پورتکیز، ایتالیه و آفستریا  
گه سیاحت فیلدی .





## مقاله لر:

### اجتماعی مسئله لر.

(مجتهدلر. شرعی محکمه لر. خاتونلر.)

بز، اهل اسلامنڭ اجتماعی جهندن اولان نظاملرنده عیبلر کوب ایدیکی حقنده حسابسز بحثلر قیلندی. هر کیم اوزی بیلگان عیبلرنی کوستردی. اوشبو عیبلر جمله سندن اخلاق بوزوقلغی، طلاق و تعدد زوجات، حجاب و عائله بوزوقلغاری، اسلام حکومتلرینڭ استبدادلری سانالیدی. بعضیلرده اهل اسلامده اولان اجتماعی بوزوقلغنڭ بتونسی کرامات ایله اعتقادلرندن طوغدی، دیه دعوی قیلدیلر. اگردە «مسلمانلرنڭ اجتماعی حاللرنده اولان بو- زوقلغ برکنه مجتهد سوزی ایله عمل قیلغ و برکنه منهنی التزام ایتمکدر» دیهش اولسه لر ایدی هم فسقه هم ده یوقاریده سویلامش سوزلرینڭ بتونسینی جامع اولور ایدی. زیرا یوقاروده آیتولمیش سببلرنڭ هر بری اوشبو سوز آستنه کروپ بتهدر.

اگرده اهل اسلام برکنه منهنی التزام ایتماسه لر، اجتماعی جهندن کلگان هر بر مشکلگه چاره تابولاچق و بتون جراحتلر نوزالاجکدر.

اسلام شریعتی برکنه امامغه ایارمک ایله تکلیف ایتمامش بلکه دینده بصیرتلی اولغ ایله توصیه ایلا- مشدر. دینده بصیرتلی اولغ ایسه دلیلگه ایارمک و ممکن قدر ظلم و فحش یوللرینی یابوب عدالت اوزرنده اولمقدن عبارتدر. بر مسئله ده قانغی مجتهدنڭ دلیلی قوتلی یا که اهل اسلامنڭ اجتماعی حالینه موافق و صلاحنه سبب کوراسه شونڭ سوزینه ایاررگه تیوشای.

شایان تعجبدرکه مجتهدلر اوزلری اوز سوزلری ایله گنه مقید اولمقنی سومادیکلری و ممکن قدر دلیلگه ایارمک ایله نصیحت ایتمیکلری حالده، خلقلر بوڭا قولاق آصامشدر، دلیل فلان تیکشرمای مطلقا برینڭ سوزینی ترجیح ایتمشلردر. بو مجتهد سوزینی گنه آلورغه و اوتنه گیسنه اصلا التفات ایتمازگه سبب نهدر؟ بونلر آراسنده اولان فرق نه شیدر؟

بعض کیمسه لر احتمال که: «سن تلاساکڭ فایسی مجتهد سوزی ایله عمل قیل، برکنه مجتهد سوزی ایله یوررگه سینی کوچلاوچی یوق!» دیبورلر. درست، فلان مجتهد سوزی ایله گنه عمل قیلور ایچون کوچلاوچی یوق، لکن اش فردلرنڭ عمللرنه دگل بلکه امتنڭ اجتماعی حالندهدر. مسلمانلر آرا- سنده ظاهر اولان عائله نزاعلری و باشقه دعوالری حقنده نیچون برکنه مجتهد سوزی ایله حکم اعلان قیلنغ لازمدر؟ ایشته مسئله بوندهدر.

فردلر تلاسهر حنفی منهنه بنا قیلوب نماز اوقوسونلر، تلاسهر شافعی منهنجه اوقوسونلر، باشقه لر ایچون آنڭ تعلق یوق. اما عموم خلق آراسنده دعوی و نزاعلر بو قیلدن دگل، بونده حقوق مسئلهسی واردر. اصحاب کرام عصرنده بوندی برکنه کشی سوزی ایله عمل ایدلماز و بتون عمری بوینچه برکنه کیمسه منهنی ایله یوررگه مجبور اولنماز ایدی.

محکمه لرنڭ حکمی ایله بر آدم عمرک تورمه گه یابولا یا که قانورغه یبارلهدر، شونڭ یاش گنه خاتونی ده بولادر، ایری ایله برگه معیشت ایتمکدن امیدى تمام بتدیکندن صوڭ، ایرندن طلاق صوراب یوررگه کرشدر، تورمه لرگه ایری آرتندن واروب هر تورلی

توقسان بیللر اوندیکی صوڭ نکرار محکمه گه واروب اوزی ایستاب یورسه غائب اولان ایری ایله نکاحنی محکمه فسخ قیلده در. لکن بو خاتون کیملرگه وار اچقدر؟ ای محترم فاضیلر و مفتیلر وای حقوق عالملری و فقیهلر! اوشبو خاتوننی فایوگز نکاحلاب آلور؟ توقسان بیل سوزی آیتورگه و یازارغه ینگل. شول مدتده هذ کوره خاتوننی کیملر نفقه لندروب طور ا - چقدر در؟ اوز خاتونلری ایله عزت ایچنده یاشا و چیلر و قزاریده ایرلری ایله راحت عمر ایتو چیلر ایچون بوندای مسئله لر نڭ اهمیتنی یوق، بونڭ اهمیتنی ایسه باشنه توشمش بیچاره لرده در. بونلردن باشقه ده مجبوره خاتونلر پک کوب.

بو کبی مسئله ارده آرزغه هشقنلی اش اولسه ده مسئولیتی ابو حنیفه ده دگل، هذ کور امام ایسه اوزینه ایارمازگه بلکه دلیل ایله عدل فیاورغه تیوشلی اید یکنی بتون دنیاغه اعلان ایدوب کتمشدر. اوشبو سببن، ابو حنیفه مسئولیتدن فور تولمش. هیچ کیم ابو حنیفه اوستندن شکایت ایده آلماز و اوز اوستلرندن عیب لرنی توشر مک ایچون ابو حنیفه نی کوستررگه هیچ کیم مقتدر اولماز. «ابو حنیفه سوزی ایله گنه عمل قیلوگز!» دیه شارع طرفندن اهل اسلام تکلیفی ایدلدیکی یوق. بناء علیه هذ کور مسکینه خاتونلر ایچون بتون اهل اسلام مسئولدر، بونده شبهه ایدو چیلر اولاسون! بونلرنڭ آلداعی صفلرنده: «ابو حنیفه نههبی ایله گنه عمل فیلورغه تیوشلی» دیه اغوی قیلوب باشقه مذهبلر ایله عمل قیلو چیلر ضررینه سوز سویلا و چیلر اولسه ار کرک.

اوشبونڭ ایچون اهل اسلام بو مسئله لر حقنده اعتبار قیلورغه و چاره لرنی کوررگه تیوشلی. المغربی «الهؤید» جریده سندن اقتباس ایدلدی.



مشقتلر رذالتلر کوروب یوریدر، یالونا و یالباره در، بتون جهازینی اوشبو بولده تارانوب بترسه ده ایری بونی طلاق ایتیدر. صوڭره شرعی محکمه لرگه عرضه لر ویروب اوزینڭ فقیرلگنی، تریبه چپسی یوقلغنی بیان ایدوب، ایری ایله اولان نکاحینی فسخ ایدرگه صوریدر، لکن شرعی محکمه لر: «ابو حنیفه نههبنه کوره سنی آیررغه یول یوق، سن آنڭ خاتونی شوندن باشقه حکم کوتمه، بو اش آرتندن فائلسرگه یورمه!» دیه رد قیلدر.

الله رضا اولسون آیتوگز، بو بختسز خاتون حقنده کیم مسئولدر؟ اسلام دینی مسئولدر، دیه آلمازسز. اسلام دینی، بنو بشرنی خصوصی و عهومی حاللرده سعادت که ایرشدررگه سبب اولان بر دین اولدیغی ایچون بو روشده بدبختلک سببی اولماز. ابو حنیفه حضرتلری ده دگلدر. ابو حنیفه شول درجه ده تقوی و احتیاطلی بر ذات ایدی که آلاچغی اولان کیمسه نڭ یورتینڭ کولا که سندن فائده لنودن ده صافلانور ایدی. ابو حنیفه اوشبو یاش خاتوننڭ، خاتونسز ایرلر آراسنده بر بالکزی طو - روب قالوینه وشونلر آراسنده یوررگه مجبور اولوینه رضا اولورمی؟ ابو حنیفه اسلام عائله لرینڭ، فارت و یاش اولسون مسلمه لرینڭ، بختیار اولمقلرینی فحش که باعث اوله چق شیلردن یراق طور مقلرینی آرزو ایتسه کرک. اویله ایسه بو خاتون طوغروسنده اولان مسئولیتنی اوز اوستنه کیم آلاچقدر؟ بو سؤالنڭ جوابنده هر کیم ابو حنیفه نههبنی مسئول قیلوب کوستره لر.

بونده ایکنچی بر خاتون وار. ایری چیت که کیتکانده خبری کیمسلگان. وفات ایتکانمی یوقسه بای بر خاتونغه یورتغه کروب عشرت قیلوب یاتادرمی؟ معلوم دگل. بو خاتون ده ایرندن آیرلورغه صوراب شرعی محکمه گه واره. فقط شرعی محکمه ده بوگاده فائده یوق، شرعی محکمه ده ایسه: «توقسان بیل اونکچ کیلورسن، نکاحکنی بوزارمز شوندن صوڭ طنهلاب ایکنچی ایرگه واررسن» دیه بیاره لر. وانعا



قبردن تاوشلر (\*).

مؤلفى خالد ضيا . مترجمى عبدالرحمن سعدى .

باشم قبرنڭ بىر چىتنه باروب توشدى . اوزمنى گويا بالىكل ئولگان شىكلى ظن ايندىم . تنم تمام اويوشقان ايدى . يەمسز بىر قاراش ايلەن هر ياغمە دە كوز يوگرتوب چىقىم . قىرلىك دە گى آغاچلارنى ، قىر تاوشلارنى كىچە نڭ قارانغولى تمام قايلاغان ايدى . آى دە هنوز قالمىغانى كىك ، يولدىزلىرى دە همان نورلارنى ساچارگە باشلامغانلار ايدى .

مىن ، اوزمنىڭ قاين ، نىندى بىر يردە اولغانىنى هيچ بىر توشنە آلمىچە قىرلىكنىڭ اول چىكىسىز منظرەلەرنى سىر ايتارگە طوتونغان ايدىم . قىرلىك دە گى آغاچلار ، كوزمە هر بىرى مجسم بىر قارانغىلىق كىك كورنەلەر ، همان اوزايوب اوطورغان شىكلى دە بولالار ايدى . قىر تاوشلارنى دە غايىت قورقنچ ، يەمسز بىر حال دە ايدىلەر . مىن ، يىغلوبدە ياكادان طوروغە هيچ جالى قالمىغان بىر سىر خوش كىك كىچە نڭ يوللارنى قارا- نغىلىق زنجىرلەرنى بىلەن بەيلىب بىر قىرلىكنىڭ بىر مو- گىشىندە بىر قىر يانندە ايسىسىز ، هوشسىز بىر حال دە ايدىم . قىرلىك كىلگان تاوش كىرلى بىر روشك ياكى كا دن باشلادى ، شول سوزلارنى سويلەرگە طوتىدى :

« هيهات ! زوالى انسانلار ! يىزنىڭ حتى بىر سىكونت قىرگنە عمرنى دە اشغال ايتە آلمىغان شول آرزغە عمر لىرى دە نىندى يوق ، بار نىرسەلەرگە ئەرەم ايتەلەر . آنى اوزلارنىڭ گى طىبىعى اولغان ، ياراتلىقلارنىڭ گى بىوكلىكلارنىڭ نى خىلى كىم ، نى قدر چىركىن بىر نىرسەلەر اوچون تلىق ايتەلەر . شول قدر عصرلەر اچىك بار بىلگان ، بار اشلگان بىر نىرسەلەرى بولسە ، - اولك صوغىش !... » .

« آى قان اچوقى مخلوق ! طىبىعت ، سىنىڭ همان آچلوب يىتمىگان ، مبدانغە چىقىغان قوۋ اختراعىيەڭ اوچون خىزىنەلەر صاقلاغان ، ئىرتلەر حاضرلىگان

(\* ) ۹ نچى عددىن ما بعد .

وقتندە دە سىن جنابت ايتەك اوچون چارەلەر تابدىڭ ؛ ضعيف طرفلارنىڭ يىرتا آلمىغان ، تىشلىرىڭنىڭ قورغە كوقى يىتمىگان نىرسەلەرنى تاوشلار ايلەن واتدىڭ ، آغاچلار بىلەن قىردىڭ . جنابتىڭنى ، ظلمىڭنى اڭ كىك حيوانلاردىن باشلادىڭ : ايتلارنى آشامىق ، تىرىلەرنى صويوب آلىق ، آلا ايلەن فائىدەلانغى اوچون اول گناھسىز حيوان لارنى طوتوب اوتىرگە طوتىدىڭ . لىكن اوز جنسكىدىن ھەدە اوزنىڭ شىكلى باشقە انسانلاردىن نى اميد ايتە ايدىڭ ؟ !... . طوغرىسى سىن ، اوز بالالارنى اوزى اوتىروب آشى طورغان يىرتىچ حيوانلار كىك وحشى بىر مخلوقسىڭ ! » .

« قان !... . قان !... . منە سىنىڭ بتون تىرىمەڭ حالڭ !... . ياراتلىقلارنىڭ ايكى يوز عصر كىچىدىكى حال دە همان شول چىركىن حالدىن . قورتولە آلمىسىڭ . همان قان اچەسىڭ !... . » .

« مدنيت !... . ترقى !... . بولار سىنى يارا- تلىشىدە گى وحشىلىكدىن اصلا قورتارە آلمىدىلەر . بلىكە بالعكس وحشىلىك و جنابتلىقنى يىكلىك ايلەن مبدانغە كىتىرگە كوقى بىر سىبىكە اولدىلەر . . . . سىن يالغىز بىر طاو تىشىكىندە كون كىچىرىنى گنە بىلچىك بىر حال دە ايدىڭ كە : بىرنچى ھىرنىڭ آغاچدىن بىر قورال ، تاوشدىن بىر پىچاق ياصامق اولدى !... . » .

« سىن ، طىبىعتنىڭ خىزىنەلەرىنى سىلر يىنە نىچىدىلى توشونىسەڭ ، اول قدر دە قورالغە ھىمىت بىرىدىڭ . بار فىكرىڭنى بار ھوسكىنى شوڭا صرف ايتىدىڭ . تونچ كىشى ايتىدىڭ . آندىن اڭ اول قورال ياصادىڭ . تىمەر كىشى ايتوب چىقاردىڭ ، آنى دە قان توگو اوچون استعمال ايتىدىڭ . حتى اوشبو كوندە و وحشىلىكنىڭ آنىڭ ايلەن گنەدە قناعت ايتىدى ، اوتلار پىشقرا باشلادى !... . » .

« قارانغىلىقغە باتقان شول قارا اورمان اچىندە ئەكرىگنە كىتوب اوطورغان شول آدمىنى كورەسىڭى ؟ بو آدم جمعيت بشرىيە اعضاسىدىن بىرىدەر . حيوان تىرىسىدىن اشلنگان ، اوستىنى يارم يارتى دە اورتە آلمىغان شول كىومنىڭ چابووى آستىندە بىر نىرسە يە- شىروب كىتەرە . اول ايسە بىر تاوشلار . شىرتلى ، شىرتلى



«الله تعالی انسانلرنی بیر یوزینه سوردکن صوگره شول ضعیف مخلوق، اوزنی صافلاو اوزنی ایز- درماو اوچون بتون طبیعتکه فارشو طوررغه باشلا- دی. طبیعتنی یگمک اوچون هر توری چاره لرگه طوقندی. حاجتلرنی اوتهمک، یومشسلرنی کورمک، آور، آور اشلرنی اشلندرمک اوچون بتون حیوا- نلرنی حتی بتون بیر یوزنی اوزینه اسپر ایتمک اولدی. طاوواشلرنی آفتاردی. بیر آستنه توشدی، بوتاندی، چقندی، آفتارندی ده نهایت آندن ده بر چوق نرسه تابوب، چغاروب آلاو ایلن اوزینه قورال حاضرلدی، کوچنی آرتاردی!»

«شولوق دریاالرده، طاوواشلرنده، هوادیگن لرنده مجسم هر اولوب، اوچوشوب بورگان اول هر قوشلرنی اول هر حیوانلرنی اسپر آلوب اوزینه یالچی ایتدی... هر کون هر ساعت یاگا بر نرسه چقاردی. احتیاجدن احتیاج، ایجاددن ایجاد، اشدن اش طودی. حدسز حسابسز یاگا، یاگا شیلر میدانغه کیلیدی. طبیعتکه دهشتلی بر صورنده فارشو طوروب آنی تاما یگمک، آنی اوزینه اسپر ایتمک اوچون هیچ طوقناوسز همیشه ترقی ایتدی. حتی اوشبوکونک اول قورقونچ زور دیکزلرنک طوقونلری ایله برگه اویناب یورمک، آلارنی تاما مغلوب ایتمک درجه سنه اوزینه بر قوت حاصل ایتدی. هوالرده قوشلر کبک اوچوب یوررگه باشلادی. بیوک، بیوک اول دهشتلی طاوولرنی واتوب قروب آلارنی تمام تحقیر ایتدی. هیت وعظمتلرنه زور بر کمچیلک کیتروب آلارنی بتونلای مسخره قیلیدی... بتون بیر یوزنی گویا بر اورما- گوچ شیکلیلی تیلیگرام چبقلری ایلهن تاما چرماب بتردی. ضعیفکنه اهمیتسز بر تاوش ایلهن بتون دنیانی یا گفراندی... کوچکنه کوزی همنه بیک اهمیتسز بر دور بینلر ایلهن اول چیکسز کائناتنی اول حسابسز دنیالرنی کوره باشلادی. بتون طبیعتنی، همه نرسه نی اوزینه اسپر ایتدی. حتی مونک آلدن طبیعت باش، ماتور بر فزنک گوزللیگینه، چپهر- لکینه مجلوب اولغان بر آرسلان کبک، تاما مغلوب

کنه بارووبنه کوره بو آدم، شبهه سز بر جنایت اشلیه چک. اوزی کبک بر انساننک باشنه یته چک. اگرده مونی کوروب بله ساک کیلسه، بار، آرتندن کوزت! چونکه بر آز تگنده راک بر آغاچ آستنده بر انسان یوقلاب یاتا. منه بو آدم شونی اوتره چک. فوللرنده گی شول امیدسز طاش ایلهن باشنی ایزوب کول ایته چک. نیچون؟ فان!...»

«منه، بو جنایت، جمعیت بشریه ناک وجودگه کیلگان، مدینتکه آیاق باصقان کونندن بیرلی هیچ آیرامیچه بر بلای مسلط شیکلی طاغلوب کیلیدی. حاضرنده هم دائما حکمنی یورتوب طورمقده در. ملتقلر ایجاد ایتلیدی. طوپلر یاصالیدی. حالبوکه بولارنک اولگیسی بر مینونده یوزلرچه انسانلرنی تلف ایتکانی کبک، ایکنچیسی ده کوز آچوب یومغا- نچی بلیم نیعدلی آدملرنک باشنه یته. ئوتروب، سبروب بر آسنه طوترا!... شوشی کیک میدان لفته دورت- بش ساعتکنه اول مکلرچه آدملر تزلشوب هیچ سببی بلنمگان بر نرسه نی (صوغشنی!) کوتوب طورالر ایدی. بر آز صوگره شول نرسه میدان غه کیلیدی، بیچاره مکلرچه انسانلرنک باشنه یتدی...»

«منه، بو خاتون اییداشلری آراسنده اک بختلی بر خاتون ایدی. اما حاضرده ایسه، زواللی، اوغلندن آیرلوب آنک اوچون یوراگی یانوب، یقلاب، کویوب اوپرا. چونکه یالغز قالغان، قارار کشیسی یوق...»

«آنا شول طاوواشلنده غی باشقنده یاش قزده کورشوب قالمق اوچون، سوینگانی کوتوب طورا. چونکه سوینگانی ایرته گه، اوستنه قوراللر طاغوب صوغشقه کیته چک. نیچون؟ فان!...»

«قورال یاساو، فان، اچو جمعیت بشریه اوچون مطلقا لازم بر اش اولغان. بولارنی بترمک، بولاردن باشقه بو انسانلرنی اداره ایتمک هیچ ممکن توکل ایش! اوشبونک اوچون بولار تاریخ بشرنک برنچی مینوتندن باشلاغان تا صوگ مینوتینه قدرده دوام ایته چک. نی اوچون؟ چونکه بولار انسان، بولارغه فان لازم!...»

فاتناشو دگل، بارچهسى بوکا فارشو توررغه، تپنار و بوبيللرناڭ باشاقلر بىنى حكومتكه طوتوب و بىررگه سوز و بىردىلر. مېشار اسطرشينا لرنىن يانېش، صالح آيت، سلېمان و باشقرد اسطرشينا لرنىن احمر، يعقوب شريف، باكى، آجىغول، مسعود اوز قول آستلر ندهغى باشقرد و مېشارلردن ۵۵۰ قدر عسكر جىوب «كوبليتسكيگه» قوشلدىلر.

شول طريقه تپنار و مېشارلرناڭ فتنه لرينه نهايت و بىرلدى. بوندىن سوڭ اشنى تفتيشه باشلاپ نېپلويوف «فون اشطوكمان» گه، فتنه ده باشلاپ يورگوچيلرنى قولغه آلو، قولغه آلعاندىن سوڭ بو فتنه نى چىقارودن مقصودلرى نه ايدكىنى صوراشو ايله امر ايلدى. بونى صوراشودن مقصود كله چك وقتلرده بويله فتنه لردن صاغيو ايچون عقل آلو ايدى. نېپلويوف بو اشنى تفتيش ايچون اوزىناڭ «اوا» غه و اروب يورمه سىنى موافق كورمى. چونكه، بو تقديرده تپنار و مېشارلرناڭ ناغىن قوزغالوب كيدولردن خوف ايلدى. بوندىن سوڭ جىولاچق ياصاقلرناڭ يارمىنى جاي كوني قزو اش وقتنده جىيارغه، يارمىنى قش اور طالعنده جىيارغه قرار و بىردى. چونكه، نېپلويوفناڭ فكر نچه بو ايكى وقتده تپنار و مېشارلرگه فتنه چىغا. روغه اوڭغاپسز اولوب، چىقان تقديرده ده فتنه نى باسو حكومتكه بىكك اولچق ايدى.

نېپلويوف شول اوچ تورلى اشنى صوراب سىنات غه مراجعت ايلدى: (۱) بو فتنه نى باصيدشان تپنار و مېشار اسطرشينا لرينه گرچه اوچوزليغينه اولسه ده برار قاچ بولاك ايدوب بىرو. (۲) فتنه چىقان اورنلرده قشلار ايچون ممكن اولسه ايكى پولق هيچ ممكن اولماغانده بر پولق صافلىق ايچون عسكر قالدىرو. (۳) اوا اطرافندهغى خلق بىك فقير اولوب، بوندى چووالوب نورغان وقتلرده آرتوق مشقت يوكله نو قورقنچلى اولدقندىن، قشلاو ايچون قالغان عسكرلرگه آرزق هم باشقه چه كبرهك يارافنى يتشديرو ايچون سىنات طرفندىن آنچه كوندىرلو.

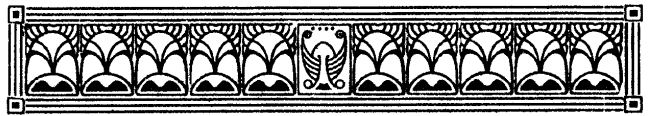
سىنات نېپلويوفناڭ بار صورادقنى قبول ايدوب

اولدى. نى تلاسه شونى بىردى. آڭا بتونلاي بوى صوندى. آڭا قولنده تمام بر اوينچاق حكمنده قالدى! ...» .

«لكن بو مدنيت، همده يكرمى مڭ يلدنبرى جمعيت بشريه ناڭ اول حسابسز اعضالريناڭ هر بىرى بر نيگزننى قوروب كىلگان شول مدنيت هيكل سىنى نىندى بر فلاكتدىن نىندى بر سفالت و رذالدىن قورتاردى؟ آڭا آرقاسنده نىندى بر ناچارلقلردن نىندى بر چركنلىكلردن امين اوله بلدك؟!» .

«درست! ياراتلشدهگى قانونغه اياروب هم معنا همده مادتا همان بر نقطهغه طوغرو ترقى ايتوب اوطراساڭ. هر بىر دورده باشقه بر ترقى باشقه بر حالت كورسته ساڭ. لكن هيها! نىعدلى ترقى ايتسه كده نىعدلى يوقارىغه اورماله ب اوطورسه كده فضيلت و كمالدىن شول قدر يراقساڭ ...» .

(اخري وار).



### باشقردلر (۱)

شول آراده فتنه زورايوب كىندى. هيچ كو- نامگان بىردن قزان يولندهغى مېشار اسطرشينا سى «سلېمان دىبايف» ديگان آدمناڭ ؤولصيله اوصا يولندهغى الوغ بر ؤولصه فتنه كوتەرلىگانلك آڭلا- شلدى. بعض بر يالغانچيلر طرفندىن خلق آره سىنه «حكومت هر يولدىن بڭ باش آت، ۸۰ يكت، ۸۰ قز هم بر نىقدر آشلق جىيه ايكان» ديه خبرلر تاراندلى. بوندى خبرلر تپنار و بوبيللرنى تمام شاشردى. گرچه هر قايسى آچىقدن آچىغه خلافلق كوسته رمسه لرده قىلبرنده كر وار ايدى. اما مېشار و باشقردلرگه كلنچه، سلېمان دىبايف ديگان اسطرشينا ناڭ قول آستندهغى مېشارلر ايله باشقردلر بو فتنه به

آسکین، بیکتیمیر بیکینین، مسلم بیکبوف، بویری ایلبوریسوف، اسماعیل اسحاقوف، ابراهیم حاجی محمدوف، میرزا تاراباشوف، اوماش قاچقنوف، عبد-السلام قوروشوف، موسی لورماشوف، عبدالله محمدوف، بیکتیمیر سونچالین، محمدیار اوراقوف، قاچقان اورا-طبایف، حسین اورمیتف هم بیرسکی کریستیانلرندن «پیتروپلوتنیکوف» دیگان روسده عیبلانوب فولغه آلتندی. بوروس ایسرك حالنده بر صوم ۱۰ تین آقچه غه یاللانوب، جیولغان خلغه آز یاساق تولاو حقنده ایسکی وقتلرده چیغارولغان بر اوکازنی او قوغان ایدی.

۱۷۴۷ سنه ده «اؤفا» شهرنده فتنه چیلره جزالر یوردلییه باشلادی. عیبی بیک کوچلی اولغانلرینی، باشقارغه، برت اولسون ایچون بیک قاتی قانچی ایله قیناغان صوگ عمر بوبینه خدمتکه «راگیرژیک» (۱) شهرینه کوندردی، عیبی بر آز فایتش اولغانلرینی قیناغان صوگ بیلگولی بر مدت ایله مذکور شهرگه کوندردی. عیبی آز اولغانلرینی قیناغان صوگ اسطرشینالرنک کفالتلرینه ویرلیدی. پاپونیکوف دیگان روسنی قانچی ایله صوقدرغان صوگ اوچ بیل خدمت ایدوگه «اورنبورغ» گوپیرناسینه کوندرلیدی. شولای ایدوب بو فتنهگه نهایت ویرلیدی. اگر بو وقتده نیپلویف کبی تدبیرلی وحیله لی کشی اولماسه ایدی، تپیتار و میشارلرگه باشقردلرده قوشیلوب کیدوب بتون «اورنبورغ» گوپیرناسینک اوت اچنده قالماسی بیک احتمال ایدی. نیپلویفنگه باشقرد و تپیتارلر آره سینه تفرقه سالماسی کوزگه کورنوب تورغان الوغ بلالردین خلاص تابماسینه سبب اولدی.

(آخری وار)

م هادی.



بارچه سینی بیرینه بتکروگه وعده ویردی. هم شول وفندوق مسقواده غی «سیناتسکی کانتورا» غه هربری ۷-۸ صوم چاهاسنده توررلیق ۹ دانه قلیچ صاتوب آلوب نیپلویفگه کوندیررگه قوشدی. لکن، سیناتسکی کانتورا مسقواده غی فورال کینتلرندن بوندی قلیچلر نابا آلمادقندن، بتیشدیروب و برو ایچون بر آی مهلت صورادی. شول بر آی مدت طرفنده سیناتسکی کانتورا، ۹ دانه قلیچنی خصوصی کشیلردن صاتوب آلوب اووالنغان بیرلری اولسه توزاندیرگالاب مخصوص برصالدات ایله نیپلویفگه کوندردی. نیپلویف قلیچلرنی آلتاچ، ۱۷۴۸ نچی بیلده ۱۶ نچی آپریاده اسطرشینالرنی «اورنبورغ» غه چاقروب، قلیچلرنی اوز قوللارینه ناپشردی هم هر برینه «پادشاهغه دوغری خدمت ایلدکلر ایچون بویله بیوک هدیهلر احسان اولندی» دیه یازولغان کاغدلر ویرلیدی. بو هدیهلری آلتان آدملر، میشار اسطرشینالرندن یانیش عبداللین، صالح مسلیف، آیط چالطین، سلیمان دیبایف؛ باشقرد اسطرشینالرندن امر حسنف، یعقوب چن مورزین، شریف ماراکوف، آجیغول آکشیف، باقی آپانچی دیگان آدملر لیدی. بو اسطرشینالر هدیهلرنی آلوب قایتقاچ، باشقرد اسطر-شینالرندن «زایسان یوسوف» ایله سوتنیک «ابراهیم قوطویف» دیگان آدملر نیپلویفگه کلوب «بزلرده کوبلیتسکی ننگ عسکرلری آره سنده بولنوب، فتنه نی باصشوغه خدمت ایلدک نیچون بزلرگه بولاک یوق؟» دیه سوز چیقاردیلر. نیپلویف، خاطرلرینی فرماس ایچون بولرغه ده برار چیکمه نلک ایله پادشاهغه صداقتلری یازولغان کاغدلر ویروب بیاردی.

فتنه باشلقلری بارچه سی برام برام اؤفا حبسغا نه سینه آلتوب بتکانار ایدی. بولرنک ۱۸ سی تاتارلردن، ۷ سی میشارلردن، ۵ سی ژاناکلردن، ۳ سی چیرمشلردن ایدی. فتنه باشلقلرینک ۱۸ سی تاتارلردن اولماسی تورهلری تعجبکه قالدروب، تیره ن فکرلره دوشوردی. بو تاتارلرنک اسملری شولردر: بیکتیمیر آزاماطف، امیر حسنف، مرتضی

(\*) فینسکی زالیفده بر شهر، ایسکی وقتلرده عیبیلرینی شونده بیاره لر ایدی.



## علم یولنده ملتیزنڭ اتفافی .

I

بین الملل قونخوس هم ویستاقه‌لر، بر برینڭ مکتبلرن زیارت . معلم و شاگردلرنی آلیشوو . تورلی ملت شاگردلری آرسنده مناسبت پیدا بولو .

ایسکی چاقلرده هر حکومت اوز ملتینڭ هر بر علمی ومدنی تابشیننی، ایجاد وهنرینی اوز قو- لنده ماناپولیه ایتوب طوتو قصدی ایله چیتارنڭ اویره‌نو هم بلولرندن صاقلی ایدی . مثلاً، الک عصرلرده روسیه آوروپادن هر تورلی فن علماسی وهنر ایهلری کیترنه آلمی یوده‌ب چقدی . حکمدارلر بوندی کشیلرگه روسیه‌غه کیتهرگه ایرک بیرمی ایدیلر . حاضرگی زمانلرده ایسه ملتیر آرسندک بتونلهی باشقه‌جه مناسبت پیدا بولدی . مترقی ملت و حکومتلر علم وفن حقدنلهی هر بر کشف لرینی بر برینه بلدروب، خبرله‌شوب طورهلر . فقط وطن صاقلوغه عائد اشلرده‌گنه سر صاقلیلر . حاضر : « نادانلق ، نادان ملت‌که‌گنه توگل بلکه عموماً انسانیت ایچون بختسزلکدر . علمنڭ قدرن بلگان همه ملت و حکو- متلر علم یولنده متفق بولورغه تیوشلی ؛ نادانلقنی بتر و ایچون معارف تله‌گان همه ملتیر قول قولغه طوتوشوب کوره‌شورگه تیوشلی » دیگان فکر اورنلاشدی .

تجر به نتیجه‌سی اولارق ، مترقی ملتیزنڭ علم ومعارف یولنده « برگه اتفاقلاشوب » حرکتلری ایچون بیک کوب تورلی یوللر طابلدی . بو یوللرنڭ الڭ مهملری بین الملل علمی قونخوسلر هم ویستاقه‌لر باصاودر .

الڭ الک ۱۸۵۱ نچی یلده انکلتیره‌نڭ پایتختنی «لوندن» ده بتون دنیا ایچون عمومی صناعت ویستا فقه‌سی یاصالدی . بونڭ مقصدی هر یاق فابریقانت، سوداگر و آلوچیلرینی اوز آره طانشدرو، ماللرن

بلشدرو، یاڭا بازارلر طابودن اوزمادی . بو واقعه- دن سوڭ ۱۸۵۵ ده پار بژده ۱۸۶۲ ده لوندن ده، ۱۸۶۷ ده ینه دن پار بژده عمومی ویستاقه‌لر بولدی . بیلگولنی هر ویستاقه‌نڭ پروگرامی اوزغانلر نقندن کیگرهک ، اهمیتی زورراق ، اوزی بایراق بولا بارا ایدی .

۱۸۶۷ یل ویستاقه‌سندک الڭ برنچی مرتبه بو- لارق اصول تعلیم وتریه شعبه‌سی ده یاصالدی . بونده هر ملتینڭ صانی، هنر و بایلغی ایله برگه معارف طوغروسندنلهی درجه‌سی [مکتبلرینڭ حالی، صانی، اوقو یولینه طوتولغان صومالر] ده کورساتلگان ایدی . بوندن باشلاب هر عمومی ویستاقه‌ده اصول تعلیم شعبه‌سی مهم اورن طوتا وخلق آرسنده علم طارالوغه ، تقدیر قیلوب بترلماسلک زور فائده‌لر کیتره .

۱۸۶۷ یل ویستاقه‌سی علم و مکتب ایله علمکتنڭ صناعت و بایلغی آرسنده نه قدر یاقن مناسبت وبر برینه باغلانو بارلقنی بیک آچق صورتده کورسندی . آوروپاده اوقو نارینغی نڭ الڭ پارلاق دوری شوشی ویستاقه‌دن سوڭ باشلانا .

بو ویستاقه‌دن سوڭ حکومتلر اوز تبعه‌سی آرسنده اوقو - یازو طاراتوغه بیک زور محبت ایله یابشالر ، بو اشکه بلدن یل کوبرهک صوما طغالر . تعلیم وتریه اربابی آرسنده هیچ کورلمه‌گان روشده روح کوتهر یله ، حقیقی اش باشلانا . . . . .

هر ویستاقه تعلیم اهلی نڭ دائره نظرن کیکایتنه ؛ بوکاچه ایسکه کیلمه‌گان یاڭا مسئله‌لر وفکرلر چغاره ؛ برندن بری یاخشیراق یاڭا اصوللر طابدره و ایسکی کیچیلکلرنی آچا . تورلی ملتیر آرسنده علم و اوقو یاریشی طودره . اصول تعلیم‌گه دائر بیوک بیوک یاڭا فنلر وجودکه کیله . مثلاً ، مکتب حفظ صحتی [Школьная гигиена] بیک مهم و بیوک فنلردن صانالوب فقط شول ویستاقه‌لر تأثیری ایله وجودکه چقمشدر .

درست ، مکتبلرده حفظ صحتنی رعایه مسئله‌سی

بو ۋېستافقه لردن اليگرهك كونارلگان ايدي. مثلا بو حقده باشلاب دوقنور «لورنيزهر» ۱۸۳۶نچى بلده «شاگردلرنگ ايسانلنگن صافلاو» نام بر اثر يازدى. ۱۸۶۰نچى يللرده پارف، مهير هم فارنهر كىي علما «شاگردلر نيچك طور ورغه تيوشلى»، «مكتب ميپلى نه روشده بولو كرك» و «مكتب ده هوا» حقنده بيك تحقيقاتلى اثرلر يازغالاديلر؛ لکن بو اثرلر مكتب حياتينه هيچ بر اثر حاصل ايتى، كاغده غى يازوغنه بولوب قالديلر. خلق بونلرني اوفى آلمادى، آكلامادى لکن ۋېستافقه لرده مكتب معيشتى نك شا كرد لرنك ايسانلنگينه نيندى ناچار تاثير ايتديكى حساب و جدوللر ايله آب آچق ايتلوب كورساتلنگاچ خلق غيرتسكه قالدى، و جان كوچى ايله مكتب معيشتن اصلاحكه كرشدى؛ بونك نتيجهسى اولارق مكتبلرده حفظ صحتنى رعايه مسئلهسى بيك آغه كيتدى. حاضر آوروپاده بو مسئله حقنده تحقيقات و اثرلر شول قدر كوب و آرتمقده دركه بو مسئله نك متخصصلرى بيله عمر بويى طوفنامى اوقوسه لر اوقوب چقولرى ممكن توگلدر.

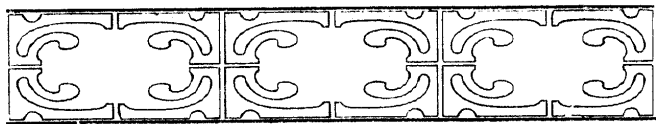
بوندى ۵۰ يىل الك شاگردنگ سلامتلكينه زبان كيترمى طورغان روشده باصالغان پارتە بيك سيرهك اوچراغانده حاضر بالانك طبيعى روشده سلا-مت اوسوينه هيچ بر ضرر بېرمى طورغان ۲۰۰ شكلك پارتە بار. حاضر فالامكتبلرى نك كوبسنگ شوشندى پارتە لرده اوطورالر.

بين الملل علمى فونفرهسلر معارف نك ترفيسينه هم بيك زور تاثير ايتديلر. هر بر تورلى هنر و فن اهلى، خصوصا متخصصلر بونده جيولوب، هر علمنگ شول زمانده غى حالينى نيكشره: فكر الشيشا، ياكشا فيلغان ايجاد، كشفى و تجربه لر ينى بر برينه بلدره، بر ملت علماسى نك غنه قولندن كيلمه يه چك اشلرني برگره له شوب اشله و ترقى ايتدرر ايچون عمومى پروگراملر توزى باشلاديلر. بز حاضر معارف دنيا سى نه حالده لکنى، نه روشده آغه بارمق بولديغينى و كله چكده دنپانك حياتى نه روشكه اوريلو ياقن

لقنى شوشى فونفرهسلر آرقلى بله مز. برنچى دفعه اولارق «غاغا» ده ۱۸۶۹نچى بلده جيولغان بين الملل استاتيستيقا (حساب جيو) فونفره سندوق آوروپا علماسى برله شوب بتون دنپاده استاتيستيقا ترتيب ايتهرگه يعنى هر مملكتنگ خلقى، معيشتى، علمى، باياغى، سلامتلكى نه حاله بولديغينى آچق حسابلر ايله بلورگه عمومى پروگرام ترتيب قيلغانلر ايدي. ۱۸۸۹ ده بين الملل استا-نيستيقا انچمننده ابتدائى مكتب شعبهسى آچلدى. بونده دنپاده غى بارچه مملكتلرنك ابتدائى مكتبلرى حقنده مفصل حساب و معلومات جيا باشلاديلر. بو شعبه نك باشلقلرندىن «ايوا سبير» جيولغان معلوماتنى ترتيبكه سالوب «مدنيتلى مملكتلرده معارف» ناميله بيوك بر اثر چيقاردى كه، بو اثر حاضر بيك كيكشا-يگان «مكتبلر فنى» گه برنچى نيگز بولدى.

باره باره فونفرهسلر ۋېستافقه ايله برگره باصالا باشلاديلر. چونكه ۋېستافقه لرغه هر ياقندن علما و متخصصلر جيولا؛ فولده كوب ماتيريال بولا؛ شول سببلى جيولوب كيكشا و نقتيشلر اجرا ايتو آنساتقه چغا.

فونفرهسلر بارغان صايون كه ملاملاشه و مههرك معلومات و جودكه چغاره طورهلر. (اخري وار) مترجمى ع. ف.



«دينليلر هم دينسوزلر» (\*)

اوشبو آيت كر يمه دن معلوم اولديغينه كوره يتيم و مسكينلر نك حقلرينه برده اعتبار ايتمايوب، تكبرلك خوياسيله مالى ايله اعانت ايتودن، سوزى ايله خلقنى نصيحت قيلودن، صارانلانوچيلر هم ده يتيم و مسكينلر اشى طوغر وسنگ برده يومشسز اوطور وچيلر،

(\*) باشى ۹ نچى عددده.

ایدرلر. ایلکدن حفظ وتلقین ایدلمش سوزلر همده افعال مخصوصه عادت اولدیفینه کوره وقتنده قیلنوب تورلر، اما شونده اوقولغان شیلری قیلبرینه کرماز. بوکا علاوه اولنه رقی آنلر نمازلرنده غافل اولولری اوستوینه نماز و باشقه عبادتلرنک فلسفه سینی بلمازلر. عبادتلرنک سر و فلسفه سندن ونه ایچون فرض قیلنقا نندن خبرلری یوقدر. نماز اوقوموق چن معناسیله همه اعضا بدنیه ایله جناب اللهک ویرمش نعمتلرینه فارشی اظهار تشکر ایتمکدر. بنده لرنک حقلربین رعایه ایتمک فریضه سی ادا ایتلمای توروب، اللهغه مخالفت ایدوبده آکا عبادت ایتو ایکسی بر اورنغه جیولا آلمایدر. ایلمک اللهغه مخالفت ایتماسکه و بونک ایله برلکده عبادت ایلرگه تیوشلی. اوزی کبی بنده لرنک همده باشقه شیلرنک انسانده حقلری وار. خلاصه: هر شینک حقیقی رعایه ایتمک مسلمانچیلقدر. بوندن صوگ الله تعالی اوزینه مخالفت ایتکان همده باری بر نماز ایله دینلی بولوب کورلگان کیمسه لر حقنده «الذین هم برائون...» بیوردی. یعنی آنلر فقط باشقه لرینه ماتور کورله چک رسملرینی ادا ایدرلر، شریعت طرفندن بیلنماسی واجب ایتلگان عبادتلرنک روحینی شعور ایتمازلر. باخود عبادتلری شریعتنه اولماز. بوندن صوگ الله تعالی ایلکدن توصیف ایتکان دینسلرنی یا کیدن وصفلری ایله ذکر ایدوب: «ویمنعون الماعون...» بیوردی. یعنی: آندانین عبادت ایتوچیلرکه بوندن مقصدلری فقط باشقه لرینه دینلی بولوب کورلور ایچون اولور. آنلر ایسه ماللرینه نقصانلق کیترماق تورغان همده تنلرینه ضرر ایرشدرمی و مرتبه لرنندن توشرمی تورغان اشلار نیکنه اشلارلرده بوندن صوگ ملنکه خدمت ایتوده یومشلری اولماز. بلکه آندن منع قیلورلر. بونلرنک خلق احتیاجلری حقنده قایغوشولری همده بین الانام امن عمومینی ترکیزوده تشبیلری هیچ اولماز. بونلر ایسه دینسلر جهلسندندر. نعوذ بالله نماز اوقولری ده بونلرنی دینسلرکلرندن چیغاره آلمایدر. اوشبو سوره شریفه ده بیان ایتلمش حکم عمومی، وقت

طبیعی، دینسلرلدر. فقیر و مسکینلر طوغروسنده برده یومشی اولماغان اوشبو ذاتلر، کرک نمازلرینی اوقو- سونلر و کرک اوقوماسونلر همان دینسلرلدر. آنلرنک نمازلری، دینسلرکلرندن چیغاره آلمایدر. بو اورنده بیان ایتلگان نمازدن اسلام شریعتنه مشروع اولغان نمازغنه مراد دگل، بلکه همه ملتلرنک عبادتی اراده اولنمشدر. زیرا دینلی بولسه لر ایدی البته شول دین حدودندن بر طرف چیقمازلر ایدی. زیرا نماز اوقوموق همه عوالمی خلق ایتکان و همه بنده لرینه حدودلر تحدید ایتکان، کوچیلر ایچون کوچسزلرینه عدالتی و مرحمتلی بولونی فرض ایتکان بر قوه قاهره گه اظهار عبودیت ایتمک اورننده استعمال اولنور ایسه آنک اوشبو فرض ایتکان فرمانلرین برینه یتکرماق، نماز اوقو فی الحقیقه عبادت ایتو بولوب نابلمایدر.

کوجلرلرنک کوچسزلره مرحمتلی بولوبین طبیعت واجتماع قانونی هم اقتضا ایتدیکی کبی شریعت هم اک بر نهجی مشروع قیلغان. بر کیمسه نک اوقولغان نمازلری اوشبو مشروعی ایسینه توشورماز ایسه طبیعی اول کیمسه، سوزنده یالنانچی، و عمامنده همریالی اولاچقدر. شونک ایچون: (الله تعالی حضرتلری، دینسلرنی اک آچیق تعریف ایتکاندن صوگ: «فویل للمصلین الذین هم عن صلوتهم ساهون...» بیوردی. یعنی: دینسلر دیک قلوبنده مرحمت بولمی تورغان کیمسه اولور ایسه نیندای اوکونچدر شوندای نماز اوقوچیلرکه: اوزلرینک عرفلر نده بر نیچه لفظلر و افعال مخصوصه دن عبارت اولوب نماز دیمکله معروف بر شینی ادا ایدرلر. فقط آنلر نمازلرنده، عبادتلرنک، اونودوچی اولورلر. یعنی: قیلبرلی تمام غفلتک اولوب، نیلر ایتکانندن و نیلر قیلغانندن خبرلری اولماز. عبادات باطله اربابی البته بویله اولور. بونلر ایسه اویناب رکوع ایدرلر، اویناب سجده ایدرلر. بونلرنک نمازلری ایکی آباق ایله آطلابده فایده وارغانلقنی بلمای کیتوب اوطوروغه اوخشايدر. بونلر ایسه نماز اوقوموق مطلوب اولدیقنی نیت ایدوب نماز اوقوروغه باشلاسه لرده نیار قیادیقارینی بلمای نمازلرینی تمام

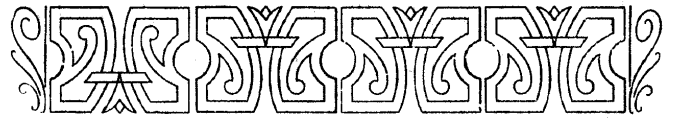
اولد يقلرينى باشقه كيمسه لرنك حقلر بن رعايه ايدولرى ايله اللهنگ رضالغينى ايستامكده اولد يقلرينى اونوتما- سونلر! توتقان روزهلرى بتون عالم انسانيتك كىلاچك بر كونده جناب الله حضرتلرينه رجوع ايدوين خاطر لرينه توشوروب اخلاق توزكل كينه خدمت ايتسون! حيات اجتماعيه نك صلاحنه سبب اولمق يوزندن اوز لرينه فرض ايتلگان زكات مفروضه نى ويرسونلرده عموم ملتكه فائده كيتوره. تورغان اورنلره اعانت ايتودن صارانلانماسونلر! « افلا يتدبرون القرآن ام على قلوب افقالها... » اوزلرينه كون بكون كيلوب تورغان ضعيفلكنى كورمايورلرمى؟ اسلام ملكتلرينه باشقه ملتزنك استيلاء ايدولرينى، كونبكون هر طرفن اك عزيز واك قيمتلى بولغان ير و طوپر اقلربنك كيموب تورديقلرينى بيلمايورلرمى؟ - ۷۰ و ۸۰ ميليونلى هندستان مسلمانلرينك و ۱۰ ميليونلى مصر مملكتى مسلمانلرينك و باشقه حسابسز كوب خاقلرنك، ۲۹ ميليونلى انگليزلرگه اسپر بولوب آنلره اظهار عبوديت ايتوب طورديقلرندن خبرلرى يوقمى؟ . ئلله بتون دنيا مسلمانلرينك اسپرك ايله مبتلا اولد يقلرينى انكارمى ايدلر؟ بيلسونلرگه اوشبو حاللر، اللهنگ دينده اعتبارسزله ويرمكده اولان عذابيدر. اوشبو عذابلرنك بزه اوز گناهلرهم سببى توشكان ايكان بيلوب، اولگى سلفلرهم يولينه قايتورغه لازمدر، بوندىن سوگنه اوشبو عذابلردن نجات ممكن اولسه اولور. بعض بر قصه و وعظ سويللاوچيلرنك علم اسمندن مسلمانلره تلقين ايتكان اوهام و خياللرينى تاشلارغه تيوشلى. زيرا آنلرنك يالغان سويلامكده اولد يقلرينى اوز كوزم ايله كورب بيلدك. اللهنگ سنتى اوشبو روشچه در.

« ميان عبدالاول »



رسالته اولان ملتزنك احوال دينه سينه نظراً نازل اولمش ايسه ده اوزلرينى مسلمانلر جمله سندن حساب ايدنلره هم اوشبو حكم بلا شبهه جريان ايدر. زيرا: اللهنگ حكم عاليلى بر تورليگنه اولوب آنك تورلى اسملره اعتبار اولنماز. بلكه الله حضورنده اسملرنك صحيح اولغان معنالرى بولمق مطلوب اولنور.

ايمدى اوشبو سوره دن معلوم اولديغنه كوره دينلير شونلر اولورلرگه: آنلر عدالت و مرحمتلى اولوب، حسن خلقلى اولورلر. اللهنگ بنده لرينه ايزگولكللى هم ده خدمتلى اولورلر. دين تكذيبى ايله مبتلى اولمش دينسزلر شونلردرگه، آنلر مرحمتسز و مروتسز، خلقسز و تربيه سز اولورلر. بونلرنك اللهنگ بنده لرينه ياخشىلىق ايتوده برده يوشلرى اولماز. مال كوپلكى و مالنى اسرافلرى ايله فسق و فجورلرى ايله افتخار ايدرلر. كوچليك ايله بيوك درجه لره بنارگه ياراتورلر. تيوشلى اورنلره اعانت ايتودن هم اوزلرينى هم باشقه لرينى منع ايدرلر. آنلرنك، بوندىن باشقه خصلتلرى هم كوبر. ايمدى دينلير ايله دينسزلرنى اوز صفتلرى و عادتلى ايله آيروب تانومق ايچون بوندىن آرتق ميزان و تعريف تابلماز. اوزلرين اهل اسلامدن و محمد عليه السلام امتندن صاناب يورمكده اولان مسلمانلر اوز حاللرين اوشبو سوره شريفه گه تطبيق ايدوب فاراسونلر! آنلر ايله قرآن و حديث آراسنده مناسبت وارمى؟ قىلدره اثرى تابلغاي تورغان. . . . . قورى نماز اوقولرى. (نماز روشنى قىلولرى) ايله مغرور اولماسونلر! يوزلرينك چتقلىغينه، تيللرينك ادب سيزلگنه و قتلرينك فائده سز شيلر ايله ضائع اولوينه سبب بولماقده اولان آچ نورولرى ابله هم مغرور اولماسونلر! بلكه آنلر خرافات و عاداتلرينى تاشلاب حقيقى دينلرينه قايتسونلرده حقيقى دين بيورغان روش ايله نمازنى اقامت ايتسونلر! عبادتلرينى خشوع و خضوع ايله احيا قىلسونلر! نمازلرنه ايكان انسانى قوتلرى بالىكز جناب الله حضرتلرينه انقياد ايدوب مطمئن اولسون! عبادت و قتلرنه اوزلرينك الله بنكسى



روسیه ده مسلمان مسئله سی .

۳

[ غ . آلیسفی ناک « روسسقایه میصل » ژورنالنده غی مقاله سی ]

۱۹۰۶ نچی یلنک یازنده فرغز صحراسنده برنچی دولت دوماسینه صایلاولر بولدی. صایلانورغه حاضرلنگان کشیلر آچیق هواده آت اوستنه منوب نظرلر سویلیلر و خلقنک درجه فکریه سی بیک توبان بولغانلقدن کوبسنجه فونستیتوتسیه نی حیوان آصراوغه متعلق مثاللر ایله آکلانورغه طوغری کیله اییدی . فرغزلر طرفندن دوماغه اعضا صایلانغان کشیلرنک بریسی جنگیز خان نسلندن کیلگان علی خان بوکعی خانق بولدی. آنک پتر بورغه کینوب یتووی اوچنچی دوما نک تمام طارالغان کوننه طوغری کیلیدی . علی خان اوزینک اییده شلرینی ازلب طابدی ده آنلر ایله بر گه « ژیبورغ » غه کیتدی . گرچه اول دوما اچنده بر دفعه ده بولونماسه ده ایید شلری ایله بر گه ژیبورغ خطابنامه سینه قول قویدی و شونک ایچون ۱۹۰۸ نچی یلده سییه پالات حبس خانه سنده اوچ آی یاتوب چقدی . شولوق یلده و شولوق عیب سببلی ، ۱۸ نچی عصرده غروزین خانلرندن بر سی حضورنده طوپچی باشی بولغان آذر بایجان فیلد مارشاللری نسلندن ، برنچی دوما اعضاسی و مسلمان فراسیه سینک رئیس علی مردان بک طوپچیباشی پتر بورغ تورمه سنده اوچ آی یاتوب چقدی .

۲۴ نچی اییولده ، روسیه مسلمانلرنک برنچی دیپوتانلری حبسخانه لرده یاتقان بر زمانده ، ترکیه ده عثمانلی ملتچیلری فونستیتوتسیه آلورغه موفق بولالر ؛ شوندن بر نیچه گنه آطنه لرالک ایران شاهی اوزینک پارلامنتینی قوغوب مشروطه چیلرغه شدتلی معامله ایبارگه باشلی . مصر ملتچیلری اوزلرنک فونستیتو-

تسیه آلورغه طریشو حرکتلرنده دوام ایته لر . فاسده مولای حفیظ ، فرانسز گنیرالی « آماد » نک « قازابلانق » ده عربلرگه فارشو حرکتلرنده استفاده ایله ، وطنی اجنییلر تسلطندن قوتقار و نامنه اوله رق بر طاقم قبیله لر نی اوز طرفنه جلب قیلوب آغاسی سلطان عبدالعزیز علیهنه قیام ایته و آنی تختندن توشوروب ، اوزی سلطان بولا . شولوق یلده ، روسیه نک باغچه سرای شهر نک ، برنچی مسلمان غزته سی اولان « ترجمان » نک ۲۵ یللق یوبیلی بایرامی یاصالا .

ایشته ، اوشبو واقعه لرنک بارسی بر گه جییلوب فارالغانده ، اسلام دنیا سنده تورلی شکلرده ، غایت مختلف احوال و شرایط تحتند نیده بولسه یگی بر فعالیت و یگی بر قوت ظاهر بولا باشلاغانلغی و بو فعالیت نک دینی بر حرکتلرنده ، قرآن غه یگی بر تفسیر چغارودن ، یا که یگی منهلر احداث ایتودن عبارت نوکل لگی کوریلدر .

عالم اسلام بر توسلی گنه نوکل . آنده مذهب نزاعلری گرچه بعضا باصیلوب طورسه ده بتونلای بتکانی یوق . بو یگی فعالیتنی مذهب نزاعلرندن عبارت دیب ده بولمی . شونک ایله برابر ، عالم اسلامده بلنه باشلاغان یگی افکار دینیله ایله صوگنی حرکات ملیه آره سنده بیک یقین بر مناسبت بارلغنی ده انکار ایبار حال یوق . مثلا : اوتکان عصرنک ۳۰ نچی یلدرنده ایران ده ظاهر بولغان بابی مذهبی نک ، ایرانک حرکات سیاسیله باشلانویینه بر درجه یول آچقان بولووی احتمالدر . اما ایرانده غی حرکات سیاسیله گه طوغریدن طوغری سبب ، آنک کورشیمی بولغان روسیه ده گی حریت حرکتی ایکانلگی معلومدر .

هر نه اولسه اولسون ، اسلام عالمنده کوریله باشلاغان بو یگی فعالیت دینی بر حرکت نوکل ، بلکه ملی بر تجدیددن و یشارغه کسب استحقاق ایته باشلاودن عبارتدر . ضیالی مسلمانلر بیک یشی آکلادیلر ، که اشلر بو کوینجه بارغانده مسلمان مملکتلری اوزلرن صافلارغه ، بین الملل رقابت گه نوزهرگه و اوزلرینه بیک قدرلی بولغان مدنیت



حرکتلارینه ناچار کوز برلن قاراو بیک زور برحقسز  
لق بولسه کیرهک .

« اتحاد اسلام » اوز آلدینه آیروم بر نرسه در .  
ترکیه ده مشروطیت اعلان ایتلگاندن سوک آنک  
اهمیتی بتونلای بتدی دیب قارارغه کیرهک . اتحاد  
اسلام، مشروطیت و حریت مخالفی بولغان سلطان  
عبد الحمید طرفندن تریبه ایتله طورغان بر بالا اولوب،  
اول اوزینک شخصی منفعتلرن صافلار ایچون، آنی  
قوتلرگه طریسه ایدی . لکن سلطان عبد الحمیدنک  
بو سیاستی عالم اسلام ایچون فائده سز بر نرسه  
بولدی . حتی اگر یاش ترکر میدان غه چغوب  
سلطان حمیدنک اداره سنی یهرماسه لر ترکیه نک تمام  
بتووی مقرر ایدی .

اتحاد اسلام ایله اسلاملرده بولغان ملی حرکت  
آره سنده غی فرق سلطان حمید ایله یاش ترکر  
آره سنده بولغان فرق قدر زوردر . اتحاد اسلام  
فکری اسلاملرنی تعصب اچنک طوتا، بر پرده طوکنروب  
قالدرا، اوزلرندن باشقه لرغه عداوت کوزی برلن  
قارانا . اما اسلاملرنک اصلاحات و تجدیدات ملیه فکر  
لری مسلمانلرنک کوز و کوکللرن اسکى عرب  
مدینتنه، اسلامینک اولگی ترقی دورلرینه طابا طار-  
توب آنلردن استفاده گه اوندسه ده عموم بنی یشر  
آره سنده مشترک بولغان علوم و فنون گه، عموم انسا-  
نلر آره سنده مشترک بولغان مدنیت گه خلاف توکلدر .  
روسیه مسلمانلرنده بیک نق کوریل باشلانغان

بیک حرکت مونه اوشبو اصلاحات و تجدیدات ملیه  
فکرندن عبارتدر . ۱۹۰۸ نچی یلده تورک عسکرینک  
زافقاز یا غه تجاوز ایتو احتمالی بارلغنی، زافقاز یا  
مسلمانلری آره سنده قورقنچلی صورنده اتحاد اسلام  
حرکتی باشلانوب، اوز دینداشلری اولان تورکلر  
فائده سی ایچون مسلمانلرنک روسیه گه فارشو عمومی  
قیام ایتولری احتمال ایدیگنی سویلدیلر . بو سوزلر  
اوللری تورکیه ده کورلگان اتحاد اسلام حرکتنه قاراب  
سویلنگان سوزلرگه اولوب، اتحاد اسلام سوک وقتلر  
ده تمایل بتمک و اهمیتدن توشمک اوزره ایدی .

و ملیتلرن محافظه ایتارگه مقتدر توکللردر . آنلر بیک  
بخشی سیزدیلمر، که مسلمانلرنک شول ایسکیچه طور و  
لری حکومت و استقلالدن تمامیله محروم قالولرینه،  
یا که باشقه مدنی ملتار طرفندن یو طولوب محو بولو  
لرینه سبب بولاچقدر . مونه، اوشبو حال بعض مسلمان  
مملکتلرنده، بیک طبیعی اوله رق، اوز آلدینه بر  
اسلام جمعیتی طوغدردی .

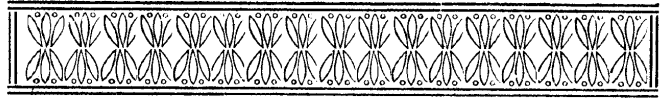
تجدد ملی و استحصال مشروطیتدن عبارت اولان  
بو یگی حرکت روسیه مسلمانلری آره سنده برنچی  
مرتبه اوله رق « ترجمان » محوری اسماعیل بک  
غصبرینسکی طرفندن میدانغه قویلدی : اول ۱۹۰۸  
نچی یلده، عموم مسلمانلرنک مدنیتده بویله آرتده  
قالولرینک سببلرن تیکشور ایچون مصرده عمومی بر  
اسلام قونقره سی یاساو فکرینی قوزغاندی . فی الحقیقه  
عالم اسلام، یگی بر فعالیت و یگی بر حرکت بارلغی  
آیرم آچیق کورینورگه و اسلامیننی قاپلاب آغان  
ایسکی قابق نک آستندن یگی و تازا بر هوا بهریلور  
گه باشلادی . مسلمانلر اوزلرینک اساس دینیه لرندن  
آیرلیملر، لکن نیده بولسه یگی بر اصول معیشت  
ازیلر . مسلمانلرده کورلگان بو حرکت آنلرنک تجدید  
و اصلاحاتنه سبب بولورمی، یا که تمامیله انقراضلرن  
موجب بولورمی، بونی حاضرگه آچیق ایتوب بولمی .  
شونک ایله برابر، عالم اسلام نی تمام طوکنغان، آنده  
حیات اثری قالغان، یکیدن تریلو احتمالی یوق  
دیب ایتورگه ده ممکن توکلدر .

بر مات ده اصلاحات و تجدید حرکتی باشلانغان  
وقتده، ایسکیدن کیلگان عرف عادات نی یا که  
شریعت نک حرفیا معناسینی بتونلای صندروب طاشلاو  
لازم بولمیدر . بلکه آنلرنک یگی اصول مدنیت گه،  
تجدد و اصلاحات غه قابل تطبیق بولمغانلری تأویل  
ایتلوب مدنیت ایله برگه یقینلاشدیریل بارالر . خورستیان  
ملتلرده بولغان بو حال، مسلمانلرده ده شولای بولسه  
کیرهک . همه، مسلمانلرده کورلگان بو یگی فعالیتنی  
دینی بولغان اتحاد اسلام حرکتنه نسبت بیرو و شول  
سببلی مسلمانلرنک اوشبو بولده بولغان هر نورلی

اسلاملرده کوریله باشلاغان بویکی ملی حرکتدن هیچ بر وجه ایله خوف یوقدر. چونکه بو حرکتک اڭ باش مقصودی عالم اسلامی عالم مدنیت ایله بر گه قوشارغه طریشودن عبارتدر. بو حرکتنی ملی دیب ایتورگه ده، اسلامی دیب ایتورگه ده یاری. لکن بارسندنه الک مدنی بر حرکتدر. بو حرکت روسیه ده، روس غراژدانلری بولغان مسلمانلری ترقی و تمدن بولینه کرتگره طریشودن عبارتدر. بیوک روسیه مملکتی غراژدانلری ایتورگه آرتده قالغان بر قسمینک تمدن و ترقی بولینه کرولری هیچ کم گه ضرر توگل، بلکه عموم مملکت ایچون فائده غنه در. بناء علیه، بو حرکت کرک روسیه و کرک عموم انسانیت ایچون هیچ شبهه سز مطلوب بر نرسه سانالورغه تیشودر.

(آخری بار)

ف. ک.



### «میشارلر» مقالهسی حقنده.

ظریف بشیری قلمیله یازلمقده اولان «میشارلر» مقالهسی «شورا» ده اوقوب کلمکیم. ظریف افندی ۷ نچی عدد «شورا» ده میشارلرنک خاتون و قزلرینی بیان ایتدیکی یرده: «قرغیز قزلری ایسه آز اولسه ده حقوقلی اولمقلری ایله برابر غایت درجه ده اوتکون قیلانشلی و جاذبهلی اولالر» دیه در. بو سوز درست اولماسه کرک. بن اوزم میشارلر آرا-سند یورمادیکنم آنلرنک حاللری ایله آشناغم یوق، اوشبو سببن آنلر حقنده ظریف افندی گه قارشو سوزمده یوق. لکن اوزاق مدتلر قرغیز صحراسنده یوردیکمندن قرغیزلر احوالی ایله آشناغم کاملدر. بنم بیلومه کوره قرغیز قزلرنک چاپانغه تور-لوب فاچوب یورمالورندن باشقه حقوق یوقدر. حره-لسکری احتمال که میشار قزلرینه نسبت ایله ده ضعیف در. چونکه میشار قزلری صبی وقتلرنده ایرگه وبر-

لوب قویلمازلر.

ایسکیدن کلمش عادتلری بوینچه اوزلرینک روغلری و یاقین قارنداشلری آراسنده ازدواج عیب سانالدیغندن قرغیزلر چیت روغلردن قز یاراشورگه مجبورلدر. دوستلق مناسبتنده اولان ایکی قرغیز - برینک اوغلی و ایکنچیسینک قزی دنیاغه کلدیکنه، دوستلقلرینی فان آراشدروب نغایتحق قصدی ایله قد ابولشوب قویالر. بالالری ایسه آیافغه یورر یورماز و یاخود ایمچا کدن آیرلمغان اولدر. بالالرنک عمرلری اولوب اولماوی، ماتور و یامسزلسکری التفات غه آلنیدر.

اوشبو ایکی قدا، بالالری اوسکان گه قدر بربرینه قونافده یورشوب عمر کچیچره لر قز ایله یکت بالغ اولدقلرنده مال و یرمک و قز ایله یکننی کورشدرمک حقنده مشاوره باشلانادر. اوز عادتلرنچه بونی «اورن بارو» دیلر. بوندن صوڭ یکت، قز یانینه واروب کیاو اولوب یوریدر. برر ییل قدر وقت اوتدیکندن صوڭ قزنی کیاو یورتنه توشره لر.

اڭ ایلك قدا اولشدقلری وقت، یکت ایله قزنی صبی چاغلری اولدیغندن بر نرسه ده بلمیلر، بالغ اولدقلرنده بیلسه لرده بو وقت آنلرنک رضالقلرینی صور اوچی اولمیدر. خانوندن رضا اولمغان یکتلر اگرده بایلقلری اولسه صوڭکندن اوزلرینه قرغیز یا که ناتاردن اولسه ده برخانن صایلاب آلادر. اما ایرندن رضا اولمغان خاتون ایچون هیچ چاره یوق. میشار و ناتار قزلری آیرلا آلدقلری حالده قرغیز قزلری بو حقندن ده محروملدر. کیاونک نه حالده اولاقغنی آکلاغان قزلرده بو طوغروده اوز آنا آنالرینه بر سوز ایتورگه ده حقلری یوقدر. کرک کوڭلی ایله رضا اولسون و کرک اولماسون یاش چاغنده یارا-شلمش یگیت گه واررغه مجبوردر. رضا اولماسه کوب وقت قامچی ایله رضالاندیره لر.

بالغ اولدقلری وقتده یگیت فقیرلانمش اولسه قز آتاسی: «مال کتورده چیسرکنی (۱) آل، مال کتوره (۱) بولاچق کیلون.



## تربیه

بالا تربیه‌سی حقننده بعض پیداعوغلرنڭ سوزلری .

(ترکچهدن)

تربیه‌دن مقصود انساننی انسان ایتمک ، یعنی بالاده بولغان عالی انسانیتنڭ جوهرن صافلاب بهالی برحالهگه کیتورمکدر، که اجتماعی مسئله‌نڭ ایاڭ توب نیکزی و ایاڭ مهمیدر .

بالانڭ کچکنه وقتنده اوقوب یازا بلولرینه «تربیه» اسمی بیرلماز . انساننڭ کورکام تربیه‌سندن آرتق کسب قیلوب آلمان علمندن فائده‌لنوی نظر اعتبارگه آلتورسه بلمک و عالم بولوی ایله برابر بوزوق اخلاق ایسه و ایکنچی تعبیر برله آیتکانده - کسب قیلوب تابقان معلوماتن تیوشسز نچار اورنغه استعمال ایتمکی ، یا ایسه تربیه سایه‌سنده شول معلوماتن تیوشلی یخشلی اورنغه صرف ایتوگه طوشمق یخشیمی ؟ بو خصوصده فکر یورنماگان بعض کیشیلر کورکام تربیه ، فکرنی تربیه نڭ طبیعی نتیجه‌سی بولوون دعوا ایدهرک ، علم ایهلرینڭ علمنی کسب و مطلق تربیه برله انسانیتنڭ کمالینه ابرشولرن بیان ایتمکه‌لر . تاریخ واقعلرینه اعتبار ایله قارالسسه بو دعوانڭ حقیقتکه بیک یراق اولدیغنی یعنی یالغز علمنی کسب ایله انسانیتنڭ کمالینه ابرشمايه چکلرین کوره‌مز .

بلا و آغر مشقتلرده بولغان کیشیلرگه طوغری کیلنشدرکه تربیه‌نڭ یوقلغندن میخانه پوچماؤلرنده ، فکر و زیراکلیکلری برله مناسبتسز نچار اورنلرده اولزلینڭ حیاتلرن قویمشلردر . بونار اولزلی

آلماسهڭ ایلک ویرگان ماللرکئی بندن قایتوب آل ده بن قزنی باشقعه صانام « دیب معلوم ایتهدر . یاش چاقلرنده یاراشلمش قزلرنی ایکنچی بر کوب مال ویروچی بایغه ایکنچی خانولقغه ویرمک عادتلری ده وار . بو اشلر کوب وقتده قانلی واقعه لرگه سبب اولهدر .

صبی قزلرنی، کوب ویروچی قسارت بایلرغه یاراشمک عادتنی اولدیغی کبی فرغیزلرده قسارت قزلرنی صبی بالالارغه یاراشمک عادتنی ده واردر . زور اوغلی وفات اولدیغنده آنڭ، یاراشلمش قزی، نه قدر یاش اولسه ده ایکنچی اوغلینه ویرلهدر . بای قرغیز ، خدمت ایدوچی کرک اولدیغنده یاش بالاسینه قسارت قز تابوب یاراشادر .

ایری وفات ایتدیکنده خاتوننی، ایرینڭ طوغا- نینه یا که یاقین فانداشلرینه خاتون اوستنه اولسه ده واررغه مجبوردر . قرغیز خاتونلرینڭ ایرلر ایشینه قاتشورغه حقاری اولماز بلکه آنلر صاتلق قللردن فرقسز حالده عمر کچررلر .

قرغیز قزلری عموما نادان اولدقلرندن اونگون فیلانیشلی و جاذبه‌یلر ، دییورگه ممکن دگل . آراده بعض بر قزلر جاذبه‌لی اولسه اولور، آنڭ ایله عمومی حکم یاصامق درست اولماز . بر ایکی جاذبه‌لی قز احتمال میشارلرده ده واردر .

قرغیزلر آراسنده قزلرنڭ عفتلرینه آرتق اعتبار یوق . « فزغه کیم باری ، قهزنی کیم ایچی ؟ » فر- غیزلرنڭ مقاللرنددر . گرچه آرالرنده عمومی سفاهت خانهلر بولماسه‌ده بوزوقلق آزدگلدر . اوشبو سببدن سیفیلیس کبی خسته‌لکار قرغیزلر آراسنده شایع اولوب کتمشدر . خلاصه: قرغیز قزلرنڭ حره‌لک و حقوق فلان یوقدر .

ف . ش . سورگون .

(ینسی غویبرناسنده)



برنجى ناپاليون « بالانك سعادتي واستقبالي آناسندن كوردىكى كوركام تربيه ايله حاضرله نور » ديش و بيك بيوك حقيقت ميدانغه قويمشدر .

بالا، قش كونلرنده اورلقلر برله اوروتلگان بر آغاچقه اوخشاركه : اول اورلقلر كوردىكلرى قوياشك تاثيرى ايله چومله نور ؛ تربيه ده آنالقي محبتينك نوري ايله اوسار و آرتور .

تربيه علماسى جمله سندن « زان - پول » تربيه خصوصنده مطالعه سنى بيان ايتدىكى وقت : « انسان ياراتلوده يخشيلقغه مبال ، انسانك طبيعتنده اصلا بوزوقلقت متصور نوكلدر . بر انساننى بوزغان نرسه سؤ احوال و انسان ايتكان نرسه ده حسن امثالدر » ديگان سوزى برله آتازك، عائله نك معيشت واستراحتى برله شغلله نه چكىنى و بو وظيفه نك طوغرىدىن طوغرى آناغه عائله بولاچغنى كورستمشدر .

انگلتره نك مشهور حكيملرندن موسيو « اسمائيس » نك : « بر ملت نك استقبالي آنا قوچاغنده بولور » فكرى ، كيله چكده بولغان سعادتنى بالالار حاضرله ديكنى و بر بالانك آلا طورغان تربيه سى ايله كيله چكده بولغان سعادتي تايمين ايدلدىكى بيان ايتمشدر . واقعا مكتب بر تربيه يورطى ايسه ده طبيعى بر تربيه يورطى بولمايه چغندن كشينك طبيعى تربيه يورطى اولسه ينه عائله بولمق لازم كلور .

بوگا قاراغانده بالانك عائله آراسنده كورگان تربيه سى مكتبندن آلا طورغان تربيه گه اشانچلى نيگز (فوندامينت) بولور . بوگا كوره مكتب نك انسانلرنى بوزا طورغان اورن بولوون دعوا ايتوچيلرنك سوزلرى حق سزدر .

بالا مكتب گه كرىدىكى وقت ، مكتبده حالن اصلاح ايتارلك ، اوتكان زماننده بر سرمايه حاصل ايتوى نيوشدر . بالا عائله سى ايچنده تنفس ايتدىكى هوا ايله مكتبده اوسار . آنا ، آنا نك بيگرا كده آناسينك بالانك قلمينه ساچدىكى تربيه اورلغى مكتب سايه سنده كيكا يور . فقط ، عائله سينك تربيه سزلىگنى وبوزوق اخلاقنى ايچه ايچه بوزوق اخلاقغه اوچو-

منسوب بولغان ملت گه فائده لى بولولرى طوروب طورسون ، بالعكس ملت كه ضررلى بولمشلدر . واقعه انسان اوز فكرينك استعداد دائره سىنى نه قدر كيكايتوگه مجبور ايسه ده يغشى تربيه كورمگان بر انسان ايچون استعدادن كيكايتو كوبراك وقتده فائده دن آرتق ضررغه اونده گوچيدر .

« روسسو » تربيه ، بالانك طوغان وقتندن اوق باشلا دىغنى ، « هردهر » دخى تربيه ، انسانك حياتى ايله باشلامق لازم ايدىكى بيان ايتمكده درلر . بونك برله انسانك معلوماتنى كسبندن اول تربيه گه محتاج بولدىغنى و حيات ، تربيه ديمك اولدىغنى سويلرلر .

كوركام خلقنى صافلاغان و يا خراب ايتكان نرسه تربيه اولووينه بناء انسانينك ايك برنجى مكتبى عائله لردر . حقيقتده انسان دنيانغه كىلدىكى زمان متفكر انسان بولودن آرتق بر حيواندر .

بوگا بناء تركلكينك باشلانوك معنوى احتياجندن ايلك مادى بولغان احتياجن حاضرله وگه محتاجدر . روح ايله جسم نك بو وجهله بر برسینه باغلا - نووندندر كه محور و حكيم مشهور « فنه لون » : « صاولغى يرنده بولمغان بالانك فكر يده قونلى اولماز » ديمشدر . بالا ابتداء حياتنده رؤيا ( توشلر ) ايچنده بولور ، عائله سندن گورگان نرسه لر ينى تقليد ايدور ، ايشتىدىكى اوگره نور ، كوز آلرنده بولغان و كورنگان نرسه لر گه اطاعت ايدور .

بر يارم ياش كه ايرشكان زمانلرنندن باشلاب اوتوز آيلىق بولغانغه قدر شول وقتده اوگره ندىكلرى شينى صوك زمانلرنده اوگره نه آلامولرى بوكون تجربه برله ثابتدر . بوگا قاراغانده انسان ايچون اوگره نوگه آشغو حياتينك بو دورنده طابلور . شوشى وقتده بالانك كسب فيلغان و اوگره نگان نرسه لرى اوزى ايچون ايكنچى طبيعت بولور . بو وقتده بالانك تربيه چيسى مرحمتلو آناسيدر . بونك ايچون ، آنالرنك ياش بالاغه بولغان تاثيرى و نفوذلى بيك زوردر . آوروپانك ياكنا قانون نوزوگان ايمپراطور

راغان بالا مکتبده ایبده شلریڭڭ اخلاقنی بوزار. حاصل کلام، بالا مکتبگه کرگان زمانده ایوده آغان تربیه سی شول درجه ده بولسونکه تربیه سز ایبده شلریڭڭ اخلاقلی ایله اخلاقی بوزلو شو یله طورسون بلکه آنلرڭڭ یاوز خلقلرندن جیکره نه چک و صافلانورلق بر استعدادکه مالک، اوزلرینه کورکام صفت و باشقه لرغه اورنه ک بولور دای بولمق کیراک.

اسمنی اول ذکر ایتدکمز «زان - پول» بالالر ایچون تربیه آلا طورغان اورن عائله بولدیغنی اوبلاغان وقتنده: «بالا، دنیاغه کیلدیکی زمان اوستنده یازو بولمغان بر کاغد کیسه گیدر. بو کاغدی طولدرمق آنانڭ وظیفه سیدر. مطلوب بولغان روشچه طولدرغه موفق بولغان آنا، نی قدر بختلیدر!» سوزلری ایله کورکام تربیه نڭڭ یاش وقتده کسب ایدلدیکنی و تربیه سز بر انساننڭ مکتبده کسب ایتکان معلوماتی تیوشلی یخشی اورنلرغه استعمال اینو یرینه تیوشسز نچار اورنلرغه استعمال ایته چکنی میدانغه قویمیشدر. بالالر ایچون ایلکی مکتب، عائله سی بولدیغنی اعتبارگه آلوب بالالرمزنی ممکن قدر بو روشچه تر- بیه ایتدیکن صوگره مکتبگه بیرمکلمکز تیوشلی بولور. فیض الباری ظریفی.

حسلرینه تأثیر ایتوچی نرسه لرگه گنه رغبت و محبتلری بولغانغه، عقللرین طورایتو وتلرین توزایتو حقنده ده آنلرڭڭ حاسه لرین اشلتمکمز مناسب کورله در. بو اشله تو حاسه لرین اویاتوب آنلرغه تأثیر ایتوچی نرسه لر طرفینه کوزلرین آچدرو بولادر. مثلا کورله طورغان تورلی نرسه لرڭڭ زورلق و کچکلگیینه ماده و صورتینه ایشتوله طورغان نرسه لرڭڭ تورلی صفتینه طوتولا طورغان نرسه لرڭڭ قاطیلق یومشافلغینه شمالق و قشرشیلغینه ایسنه له طورغان نرسه لرڭڭ خوشلق و مکر و هلیغینه و هر برم برمی طرفنده غی تورلی صفتلرینه طاتیلا طورغان نرسه لرڭڭ، آچیلق توچمک و ایگشملک کبی تورلی صفتلرینه و آچیلق نڭڭ تورلی نوعلری طرفینه التفاتلرین یونلدر و برلن بولورغه تیوشلدر. تعلیم بالمعاینه ده حاسه لرنی اشلنو بولای بولورغه کیرک. مثلا: «سز درسخانه ده نیلر کوره سز؟» دیو صورارسز. قایچان درسخانه ده طاقتا، صانلق، اوستال، اورندق، کرسی، خریطه، قلم، قارا صاوت، مسطار، دفتر، کتاب، قورشون قلم الخ لری کوره مز دیو جواب بیرسه لر، بو صاناغان نرسه لرنی اول زورلق کچکنه لک یوزندن بولدر و ب، زورلرندن صانی باشلا- تورسڭڭ ایڭ کچوکلر نندن بترتورسڭڭ. صوگره ماده لری یوزندن بولدر و ب شولای صاناتورسڭڭ.

دخی اویگزده قوناق بوله سنده نیلر کوره سز؟ صگره یقو بوله سنده، صگره آش بوله سنده نیلر کوره سز؟ دیو صوراب جواب آلاچ بونلر نڭ هم (مثلا) آغاچدن بالچقندن تیسردن پیالادن بولغانلرین آبروب آبروب صاناتورسڭڭ.

دخی تیسر چیلر، - بالطه اوستالری، - طاشچیلر نگوچیلر قاتنک نیلر کوره سز، آنلر نی اشلیلر؟ دیو برام برام صوراب تیسرچی بالطا یاصی، بالطه او- ستاسی بورا بوری، بوره نه یونا، طاقتا اشلیلی، نگوچی کیوم نکه کبی جوابلر آلورسڭڭ.

دخی سز میڭا آق قارا صاری یاشیل نزل الخ نرسه لرنی صانی آلاسمی؟ کبی سؤلر یاصاب نرسه لرڭڭ تورلی توسلری حقنده بعض کاغد آق در،

### پیدا غوغیا (\*).

### تعلیم بالمعاینه نوعلری.

تعلیم بالمعاینه شاگردلرڭڭ الوغلق و کچوکلگیینه قاراب ایکی تورلی بولادر. الوغلرینه بولغان تعلیم کچوکلرینه و کچوکلرینه بولغان الوغلرینه یارامیدر. بو مقامنی آکلاتور ایچون هر ایکی تورلی تعلیمنڭ روشن بیان ایته چکمز.

یاش شاگردلر (برنچی جزده بیان اولندفچه) کوروچی کوز و ایشتوچی فولاددن عبارت بولوب

(\* ۹ نچی عدد دن ما بعد.)

مکتب و مدرسہ نیر ایشوتہ سز دیب صور اچاچ  
مکتبہ ایشوک آچلوب یابلغان طاوشنی، آیاق  
طاوشین، قومغان طاوشین، چنایاق طاوشین، صاندق  
آچلوب یابلو طاوشین، کرسیلر شغرداغانی، فکغراو  
چالدر اغانی، معلانک سبق اوگر تکان طاوشین،  
شاگردلرنک جوابلاشقان وسویلاشکان طاوشلرین،  
فایچاغندہ بتون صنف شاگردی برگہ اووقغان طاوشنی  
ایشته مز کبی جوابلر آنور۔

اوبده نیر ایشوتہ سز دیب صور اچاچ، اوبده  
مدرسہ ایشتملی طورغان بعض طاوشلرین ایشته -  
مز۔ قازان وصاموار فایناغانی، پسی میاولاغانی، ائچ  
فچقراغانی، طاوق قظاقلاغانی، اوردک وارنلداغانی،  
پالاسلر سلککاننی، ایدن سبرگاننی، فامر باصقانی  
کیوملک کیسکاننی ایشوتہ مز کبی جوابلر آنور۔

صوگ شکر نک طوز نک، سرکہ نک آلما وغیر  
بیشلرنک تمی نیندی دیب صور اچاچ، آروغنه صوده  
هیچ تم یوق مگر صوصاغانی غنه قاندر، شیکر  
توچیدر، طوز آچیدر۔ سرکہ ایکشدر۔ آلما نک  
بعضی توچی بعضی ایکشدر کبی جواب آنور۔  
نیندی چچکلرنک ایسی خوش بولا دیب صور اچاچ،  
شهورت، آلما، قرنفل، لاندش، فامر جیلک (آبو-  
فامر) رزادہ کبی اوسمچهلرنک چچکلری خوش بولادر  
اما بعض چچکلرنک ایسی بولماسده نوسی بیک عجب  
بیک ماتور بولادر، کبی شولایوق یومشاق و قاطی،  
شما و فطرشی نرسهلرین صاناگز دیگانہ مامق، چچک،  
یون، اون یومشاق؛ اما تیمر، تاش، آغاچ، بافر،  
آلتون، کبوش قاطی؛ کاغد، فالای، استال، سویاک،  
پچاق شما؛ تاشنک کوبرا کی فطرشی۔ فایرینکده  
کوبرا کی فطرشی۔ کیندر، چولماک فطرشی کبی  
جوابلر آنور۔ (آخری وار)۔

احمدجان مصطفیٰ

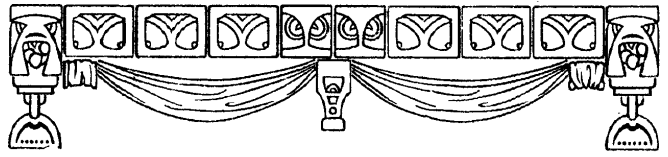


فار آق در، سویاک آق در کبی تمام جملہلر یاصانوب  
جوابلر آلرسک۔

دخی مثلا یولده طابلووی ممکن بولغان صفتلرین  
سویلهگز دیو بر نرسده طابلووی ممکن بولغان  
تورلی صفتلر حقدہ صوراب، یول اوزونده بولا،  
فسقاده بولا؛ طارده بولا، کیثده بولا۔ طوریدی بولا  
فکغردہ بولا کبی جوابلر آلرسک۔

شولایوق صوده طابلوچق صفتلرین صاناگز  
دیگاچ، صوقوی و صیبق و آرو و بیلغانچق و طاتلی  
طوزلی، صالغن ویلی، قاطی و یومشاق اولو کبی جوابلر  
آنور۔ باشقہ نرسهلر حقدہ هم شول قیاسچہ صورالور۔  
اورامده نی کورہ سز دیو صور اچاچ، اورامده  
بعضی صدقہ ایستاب بعضی صاتو ایتوب بعضی  
اویناب بعضی بوش اوطور و چیلرین کورہ مز، هم  
بعضی جیاو بعضی عربده بعضی آت ایله بعضی  
طراموایک بعضی ویلوساپیدده بعضی آفتاموییلده  
یور و چیلرین کورہ مز دخی اورامده ایکی یافغہ ایکی  
صف تزلگان تورلی بنالر (یورطلر) کورہ مز۔ آنلرنک  
بعضی بر قانلی و بعضی ایکی قانلی، بعضی  
۳-۴ قاطلی، بعضی طاشدن بعضی آغاچدن  
بعضی ماطور روشده بعضی کیلشسز، بعضی  
ایسکی بعضی یاکی۔ یورتلر بوینده طرطوار کورہ مز  
اولده بعض اورنده طاشدن بعض اورنده کیر پچدن  
بعضی آسفالطدن (قظراندن) بعضی آغاچدن،  
طرطوار بوینده باغانالر کورہ مز آنلرده بعضی  
طاشدن بعضی آغاچدن، بعضی تپیردندر، کبی  
جوابلر آنور۔

دخی اورامہ نیندی حیوانلر (جانقلر) کورہ سز  
دیگاچ، اورامده آت، صغر، صارق، کجہ، ات،  
ماچی، فاز، طاوق، اوردک کبی حیوانلر کورہ مز۔  
آنلرنک بعضی اوزیگنہ یوری، بعضی آنلانغان،  
بعضی جیکل عربہ لرغہ جیکلگان و بعضی بولکگہ  
جیکلگان، صغر و صارقلرنده فایچان برام برام اوز  
لرین گنہ فایچان کتولری برلن آشارغہ قووالاب بارغان  
حالدہ کورہ مز، کبی جوابلر آنور۔



## مژده و مخاره

يڪاٽرينبورغ، «روح البيان» تفسيرنده زمخشري اوزينڭ تفسير نسخه سيني ويرا اديڪندن امام غزالي بوني جنلر واسطه سبله کوچرتوب آلدیغی حکایت ایدلمشدر. زمخشري جنلری انکار ایتدیکندن غزالیڭ بو اشی آنی الزام ایچون اولمش ایمش. بو سوزنڭ اصلی وارمیدر؟

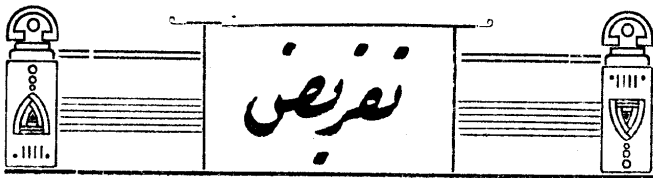
«هادی طاهری»

جواب: فلاسفهڭ بر قسمی جن وارلغن انکار ایتمش ایسهلرده ایکنچی بر قسمی بوگا مخالفت ایتمشلردر. اسلام حکماسنندن ابن سینا جن نی تعریف ایتدیکندن صوڭ: «اوشبو تعریف صادق اولان موضوعنڭ موجود اولوب اولمادیغی هنوز بیلنمادی» دیهش سوزندن مقصودی، دلیل عقلی ایله بیلنمادی، دیمک اولسه کرک. اما دین اهللری کتب مقدسهلر خبرینه اعتماد ایدوب بالاتفاق بویله مخلوقاتنی اثبات ایتمشلردر. منکرلر آراسنده زمخشري اسمینی کورمادک. قولمزه اولان اثرلرنده بونی اشعار ایچک بر شی که مطالع اولمادق. جن طوغروسنده کشفده سویلامش سوزلری غزالی سوزلرندن فرقسز روشده در. قوللرنده تفسیر کشف اولان کیمسهلر زمخشري که بویله اسناددن تعجب ایدهچکلری معلوم. اگرده: «غزالی بو اشی ایله کرامات وارلغنی اثبات ایتمش» دیولسه بر قدر وجه اولور. زیرا زمخشري، استاذ ابو اسحاق الاسفرائینی قیلندن کراماتنی منکردر. بزه کوره نیچوک اولسهده اولسون اوشبو قصه مصنوعدر، تکیهلردن نارالدیغنی اثبات ایدرکه حاجت یوق. اوز اوزندن معلوم. کشف تفسیری غزالی وفاتندن یکرمی ییل صوڭ ابتداء قیلنمشیدر.

آلماتا. غرامافون ایله قرآن شریف اوقوتنق اوشنداق تشلرنی یاماتنق ومعندن تشلر قویدرمق شریعت فاشنده درستیدر؟ بو طوغروده پک کوب سویلاندى وپک کوب یازلدى ایسهده بز «شورا» ده ده برر جمله یازلمقنی آرزو ایتمکدهمز. کلیم الله. جواب: - حرمت که منافی اورنلر وحرمت که منافی روشلردن باشقه صورتده قرآن شریف اوقومقندن منع ایدرکه وجه یوق. عبادت و اعتبار آلمق قصدی ایله قرآن شریف اوقومق و دگلامق فضیلتی بر اشدر. فقط ظنمزه کوره غرامافونلر عبادت فیلور ایچون یاصالهمش شیلر دگلدر، عادتدهه آنڭ اطرافینه وعظ آلور والله حضرتینه عبودیت اظهار ایلر ایچون دگل بلکه باشقه نینلر ایچون جیولمقدهلردر. خلاصه: قرآن شریف وعبادندن جز شیلرنی غرامافونلرده استعمال ایتمکنی درست کورویچیلر جمله سنندن دگلنمز. «شورا» طرفندن یازلنهچق سوز اوشبودر. اگرده مسئلهڭ الله تعالی ورسول الله فاشنده اولان حکمنی بیلمک قصدنده اولسهکمز بونی ایسه ار بابه عرض قیلورسز. تش یاماتنق ومعندن تشلر قویدرمق حفظ صحت و طب قاعدهلرینه تابع اولدیغندن شریعت ایله مناسبتی یوقدر. تش یاماتنق و تش قویدرمق حقنده نزاع ایتمک، مسلمانلر ایچون حفظ صحت قاعده سینه رعایت ایتمک درست دگل وخسته اولدقلرنده دوالانق ممنوع، دیمک اولدیغندن بو طوغروده عالم نمالر طرفندن سوز اولماسه باشقهلر طرفندن اولماز. پیترپاول. احمد افندی الاسحافی طرفندن ترتیب ایدلمش اسامی کتبه سوزنڭ امضاکمز ایله «معجم البلدان» حقنده یازلمش تقریضده: «خلقمز آراسنده ابن فضلان سیاحت نامهسی اولیق اوزره شهرت تابمش اثرنڭ معجم البلدانده اولان بلغار ماده سنندن آلمش» دیه بیان ایدلمشدر. حالبوکه «معجم البلدان» صاحبی «بلغار» ماده سننده: «وقرأت رسالته عملها احمد بن فضلان» وکنذلیک «خوارزم» ماده سننده: «وقرأت فی الرسالة التي كتبها احمد بن فضلان» همده «خزر» ماده سننده: «وقال احمد بن فضلان رسول

طون هم ده قامالی بورکلرنی هنوز کیوب یورمکه مز، بونلردن صافلانورغه تیوشلی ایدی. رسوا، الله زماننده غی کیوملرگه اوخشاتوب کیوم کیمک اعتقادنک اولانلرنک جبه، صارافان، پویس باغلاب یوردیکلرینی کوردیکمز یوق. حالبوکه بوندای کیوملرنک وارلی تار یخلرده، تفسیر کشاف وغازنک مذکور در. اوشبو نك ایچون بنم فکر قاصرمه کوره حدیثه اولان تشبهدن مقصود دین گه عائد اشلرده گی اوخشامق اولسه کرک. کیوم ایسه، عورت اورتورک، قزو و صوفلقدن صافلاراق بولسه تلاسه نیندای فورمه ده بولسون درستدر. کفایه قدرندن آرتقی البته اسراف اولور.

نعمت الله حکیموف.



الموطأ. حدیث علمنده معتبر اولان کتابلرنک بری، امام مالک حضرتلری طرفندن تألیف ایدلمش «الموطأ» ایدیکی معلومدر. روایت قیلوچیلرنک باشقه لقلری سببندن بو اثرنک تورلی نسخه لری وار. امام محمد حضرتلری طرفندن روایت ایدلسگان نسخه سی اوشبو کونلرده قزان شهرنده «معارف» مصرفی ایله طبع ایدلنوب نشر اولندیغی اسمه زگه هدیه اولنمش بر نسخه سندن معلوم اولدی. بیوک بر مجتهد طرفندن تألیف ایدلوب و بیوک بر مجتهد طرفندن روایت ایدلدیکی ایچون کتاب، اهمیتلی اثرلردن سانالورغه لایقدر. خصوصاً امام محمد، هر مناسبت کلدیکی ایله حدیثلرنی حنفیه مذهبنه تطبیق قیلور وشول مسئله عقنده ابو حنیفه سوزی نیچوک اولوب، اوز سوزی نه روشلی اولدیغی بیان ایلار. گوزل ونفیس اولوب حدیث کتابنه مناسب روشده طبع ایدلمشدر. حق ایکی صوم.

دیوان حافظ ترجمه سی. بیوک شاعرلردن و حکمتلی سوز سویلامک ایله آیروم امتیازی اولان

المقدر الی الصقالبة فی رسالته» دیمشدر. معجم البلدانده اوشبو سوزلر اولدیغی حالده پیتر بورغ شهرنک باصامش عربی و لاطینی اثرنک معجم البلدانده اولان «بلغار» ماده سندن آلمهقی نیچوک صورت طوتادز؟ حسن ابن ملا احمد پوناماروف.

جواب: - احمد بن فضلان طرفندن «بلغار» سفری حقنده بر رساله ترتیب ایدلدیکی معلوم. حتی هموی اوز عصرنده بورساله نك نسخه سی کوب اولدیغی ده بیان ایتمش و هر مناسبت کلدیکنده اوشبو رساله نی «معجم البلدان» ده نقل ایلامشدر. فقط صوگ مستشرقلر ومؤرخلر نه قدر تفتیش ایتسه لرده رساله نك اصل نسخه سینى تابا آلامشدر. گرچه ۱۸۳۲ نچی ییلده فراین نام مستشرق پیتر بورغ شهرنده احمد بن فضلان اسمینه بر رساله باصدمش ایسه ده بورساله اصل رساله دگل بلکه هموی طرفندن «بلغار» ماده سنده نقل ایدلمش بر جمله گنه در. خلاصه: فراین، ابن فضلان طرفندن ترتیب ایدلمش اصل رساله نی دگل بلکه اصل رساله دن هموی طرفندن «بلغار» ماده سندن نقل ایدلمش بر کیساکنی آلوب باصدمشدر. اصل ابن فضلان رساله سینک بوندن اوزون اوله چقنده شبهه یوق. زلاتاوست. بزم عالملمز ه، پشه کیوم، صقال ومیوق بحثلری ایله شغللندیکلرینی کوروب بن ده بو طوغروده آزاراق سویلاب فالورغه نیت ایتدم. «من تشبه بقوم فهو منهم» مضموننده اولان حدیثنک سندینی ضعیف دیمشدر (جامع الصغیر و تمییز الطیب). ایکنچی، بونده غی تشبه تفعل بابندن اولدیغندن مراد ایسه کوچلانووب اوخشامق اولسه کرک. انقافی واختیاری اوخشاویر بوکا داخل اولماز. ایسرتکچگه اوخشاتوب کوچلانووب ایچمک ایله حلال اولان صونی ده ایچمک حرام اولور. اوچونچی، بو تشبه گه هر بر اوخشاو داخل اولسه بوندن خلاص اولمق ممکن دگل بلکه طاقت بشریه دن خارج بر اشدر. دورتنچی، اگرده بو تشبه دن مقصود یالکز کیوم طوغر و سنده غنه اوخشامق اولسه، طیشلی و طششسز



روسیچہ درست یازو قاعدہ لری، س. رحمانقو۔  
لف اثری اولان بورسالہ قزان شہرنده « معارف »  
طرفندن نشر اولندی. نه نرسه دن بحث ایتدیکی  
اسمندن معلومدر. روسیچہ اوفورغه کرشکان زور  
شاگردلر ایچون بو اثرنڭ یاردمی کوب اولسه  
کرك. حق اوستنه قویلمغان.

زایا تولهك برله صوصلو. باشقردلر آراسنده  
مشهور بر حکایت اولوب عبد المجید افندی غفوری  
طرفندن ترتیب ایدلمش. ناشری کریموف، حسینوف  
شرکتی اولوب حق ۸ تیندر.

خولیرا - وبا. دوقتور نریمان بک نریمانف  
طرفندن یازلمش بو اثر استرخان شہرنده « میزان »  
مطبعه سنده باصلمش. مندرجه سیدی « خولیرا »  
خسته لگی حقنده معلومات ویرمکن عبارتدر. حق  
۷ تین.

باصلامغان شعرلر - « شورا » مجموعه سی اسمینه  
کوندلرلرلرلرلر بعض سببلردن درج ایدلمگان شعرلر  
و منظومه لردن عبارت ۷۲ بیتده بر مجموعه در.  
گوزل کاغده، مرغوب روشده باصلمش بو  
اثرده اونوز قدر شاعرلرلر شعرلرلرلر نمونه لر  
وار. حق ۲۰ تین اولوب « وقت » اداره سنده  
صاتلنور.

تل یاریشی - « شورا » مجموعه سینڭ تکلیفینه  
کوره یتمش مقدارنده قلم صاحب لری طرفندن یازلمش  
مختلفی مقالهلر باصلمش مجموعه در. هر صنفی خلقهلر  
نڭ کتبخانه لرنده و اوستال اوستلرنده بو اثردن برر  
نسخه اولندررغه تیوشلی. گوزل کاغده و مرغوب  
روشده « وقت » مطبعه سنده باصلوب چیقیدی. حق  
۷۵ تین.

ادیب و درویشلردن خواجه حافظ (شمس الدین محمد)  
شیرازی حضرتلرینڭ دیوانی آوروپانڭ معتبر لغتلرینه  
تکرار مرتبه ترجمه ایدلمیکی حالده ترجمه دگل،  
حتی اصل نسخه سی ده بزم آرامده نادر کورلور  
ایدی. بوذاتنڭ بیتلری حسرتلی آدملرنڭ کوکلمرینه  
تسلیه ویرر، مغرور آدملرنی انصافیغه اوندلر،  
بیوق وتوشکون کیمسه لرگه غیرت و حیات ویرر،  
مدعی و خودبینلردن ده قورقماز بونلرنڭ جان یرلرینه  
تیه چک صورتده تعریض قیلور. بویله شعرلرنڭ  
ترجمه سندن محروم اولوق تیلیمز ایچون الوغ بر  
کهچیلک سانالور ایدی. شمدی اوشبو کهچیلکدن  
قورتولدق، فاضل محترم موسی افندی طرفندن مذکور  
دیواننڭ گزیده بیتلری انتخاب ایدلنوب لسانمزه  
ترجمه قیلندی و بعض بر مناسب یرلرده اوزون  
شرحلر یازلنوب یوقاریداغی اسم ایله « شرق »  
کتابخانه سی صاحبی احمد الاسحاتی افندی طرفندن  
فزانده طبع ایدلنورگه باشلانیدیغی اسممزه کهلمش  
اولان فورمه لرندن معلوم اولدی. ترجمه نڭ، غایت  
آچیق و چغشلی، افاده لی و تأثیرلی ایدیکنی سوبلارگه  
حاجت یوق. فنکرلرنڭ یاروم عصر بلکه برعصردن  
بیرلی استفاده ایدوب کلمکه اولدقلری حکمتلردن  
فائده آلاچق وقت بزگه آنچق بیهکون بندی. صوڭ  
اولسه ده اولسون حافظ شیرازی حکمتلری ده آرامده  
تارالسون!

قرائت کتابی برنچی قسم. قزلر مکتبلرنده  
درس ایدوب اوقوتور ایچون ح. زبیری ایله ش.  
احمر طرفندن ترتیب ایدلمگان بو اثر ایری حرف  
ایله گوزل کاغده « صباح » طرفندن نشر اولنمشدر.  
حق ۱۵ تین.

قرائت ابتدائیه. اوشبو اثردن ایکنچی کتاب،  
اوجونچی کتاب اسمنده اولان ایکی قسم آبروم  
آبروم روشده « معارف » طرفندن نشر اولندی.  
هر ایکسی رسمی اولوب بالالر طرفندن لذت ایله اوقو-  
لاچق روشده ترتیب ایدلمشدر. مرتبلری: فخر الاسلام  
آغییف. حقلری اولگیسی ۱۲ و صوڭگیسی ۱۵ تین.





## اشعار

### ياشكى يلغه خطاب .

سنىڭ آلدۇدەغى يلىڭ بېرۇب جان، بىتكانن كورگاچ  
 آخىرگى كوللرن جىردن كېلۇب جىل تىتكانن كورگاچ  
 سنى كوتكاندە شادلىقلر كوكلدە قايناغاچ تاشدى  
 اميد يالقنلرى اچىدىن جىدى فات كوكلرە آشدى .  
 صېرسىز شادلانۇب كوتدىك، بو يىلدىن بىز اوڭارمىز، دىب  
 بوپۇب صافى، صافى هوالىردىن سعادىتكە چومارمىز، دىب .  
 لىكن كېلىگاچدە قورقتىڭ صىتلغان بوزلرۇڭ بىرلن  
 يورەكلرنى درىلدە تىكان زهرلى كوزلرۇڭ بىرلن .  
 شولاي دىنياغە چىقتىڭدە اميدلرنى بەرۇب جىقتىڭ  
 هوا كىرگان تىشكلىرنى چوبىك بىرلن نوبۇب طقتىڭ .  
 ياشكى سالغان بىنالىرنىڭ قىلچ بىرلن توبىن چابدىڭ  
 آچىلغان كوب ايشكلىرنى جىلڭ بىرلن بەرۇب يابدىڭ .  
 اوبىالىمى آلدىمىزدىن بار صىقلرنى قابۇب بوپۇدىڭ  
 بووارغە بىز عاجىزلرنى تامىرلدىن قىصوب توتدىڭ .  
 اميدلرنىڭ بارىن باغلاب فاراڭغى بازىلرە سالىدىڭ  
 آچى ياشلرنى توكىدىڭ قاراب آرتىدىن كولۇب قالىدىڭ .  
 كرەزلى تىلمى بال كوتدىك، بىزە سىن كوب زهر ساچاڭ  
 وجىتىدىن ايشىك كوتدىك جىھنم قايقاسىن آچدىڭ .

\*

نى كوتسەكدە، نى سورسەقدە نوتوب ضدىن بىزە بىردىڭ  
 بىزم مقىصودلرە قارشى قاتى كوكرەكنى تىك كىردىڭ .  
 اميد بىرلن، تىلەب ياردىم سىكا بىز بارمىمىز اىندى  
 سىنىڭ كېنىڭ اچىون قىلنى اوتوزغە يارمىمىز اىندى .

عبدالله بىگى، مصطافىنى .



تاتار خاتونى .

« لا تضر بوا اماء الله . ان الله يوصيكم بالنساء خيرا .  
خيركم - خيركم لاهله » ( حديث شريفلار ) .

« . . . خاتون كشى نك اولوشى آور صوڭ ،  
حالن آڭلاساڭ آنى قوزغانورساڭ . . . »  
( نيكوراسف )

I

اون آلتى ياشده خاتون هم يگرىمى بيشده فارچق اول .  
خاتون بولدىمى - يوق راحت ، طولو محنت ، يوق آچق يول .  
يابونا كيك ، اوزون چاپان ، اوزن دنيانغه كورسەتىمى .  
بو دنيانك نەمن ، بختن ايشتمە سەدە سوز ئەيتەمى .

II

بوتون عمرى قاراڭغى بولمە لرنك اوتە ايچندە .  
اوين ، كولكى ، مزاح كورمى ، سپونك بلەمى اسمندە .  
نى ايركنلك ، نى شادلق يوق ؛ آچق يوزلى بولالمى ھېچ .  
آڭا جەي ، فش بارى بر هم كورينە ياقتى كوندز كيچ .

III

نيگە اول طووا آنادن ؟ جفا ، محنت كوررگەمى ؟  
تاتاردە بارمى خاتون نك راحت عمرنى سورگانى ؟  
« خاتون » اسمەن كوتەرەلمى ، « آنا » بولا بوتون عمرى .  
يوزى چتق آنك ھىمان ، كوزى باتقان ، صنق كوڭلى .

IV

بختسز طووا آنادن ، لحدكە چە ياشن توگە .  
سوگو ، قيناو ، ايزو ، بھتان گەدە چداب باشن بوگە .  
طووا اويدە ، ياشى اويدە ، ئولبدە كيتە شول اويدە .  
ترى چاقدە چقالمى ھېچ فايادە ، ئولە شول كويگە .

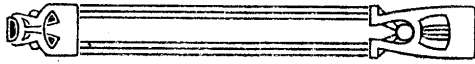
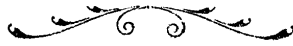
V

عمر سورگانندە مسكينە ابرينە قول بولوب طورا ؛  
ابرينك كوڭلىنى نابار اوچون اول مەكسگو آه اورا .  
بر اشدەدە تلەگانى بولالمى ، اخنبارى يوق .  
آور « قسمت » بيك ايزگانگە سلاملككە بولمى طوق .

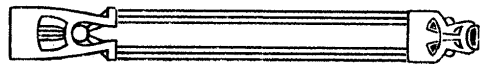
## VI

آور طورمش ، خاتون كشى اوچون ، كوندهش بلهن برکه  
عدلكك بولماغاچ ايرده ، طاتوق بولمى عمرگه .  
نادانلغينك اوستينه ايچه داورغان ده ابر بولسه  
دهرم بولا خاتون مسكين جناب حق آبورماسه .

اوچينل سعيد سونچدهلى .



## ايجلاسى



پروتستنه قارشو بو دورت حكومت گريدليلرنك يونان  
قرالينه بولغان يهينلرن حكومسز سانايه چقلرن اعلان  
ايتديلر .

تركيه نك لوندون غه كيتكان خار جيه ناظرى رفعت  
پاشانك گريد مسئلهسى حقدنه ياوروپا قايىنتلرى  
ايله سويلشوب بر قرارغه كيلولرى كونلمكده در .

تركيه گريدنى اوز حمايه سنك فالدر وب ، داخلى  
اداره سينه كيك بر امتياز (آفونوميا) بيرما كچى بولا .  
حاضرگى كونده انگلتره ، فرانسيه و روسيه نك شوگا  
كونو احتماللرى بارلغى بلنه . ايتاليا ياننه گيرمانيا  
و اوسترياده قوشيلوب ، بونلر نك گريدنى بتونلاي  
يونانستان غه قوشو طرفينه فكر يوروتنه چكلرى ظن  
ايتله وشول سببلى گريد مسئله سنده ياوروپا دولتلر ينك  
ايكى گه آيريلولرى احتمالدر . بهمه حال تركلر گريد  
آطه سننى بوشلاي غنه بيررگه اوخشاميلر . استانبولده  
وسائر زور شهرلرده تورلى خلكلردن مركب ميتينغلر  
حكومتنى قاطى طوررغه اونديلر .

اگر انگلتره قرالى يدنچى «ايدوارد» نك وفاتى  
اتفاقى اوله رق شول كونلرگه طوغرى كيلمه گان بولسه  
ياوروپا افكار عموميه سينك گريد مسئله سى ايله دخيه  
كوبرهك مشغول بولاچاغى شهبه سز ايدى . دنيا نك اك

بخشوق زورايوب كيتكان «آرناود» اختلالى  
باصيلوب كيله . تركيه نك حربه ناظرى محمود شوكت  
پاشا اوزى صوغش ميداننه بارغاچ اشلر خيلى اوز-  
گاردى . آرناودلر نك بر قسمى قوراللرن طاشلاب  
حكومت گه تسليم ايتلديلر . بر قسمى قاچدى . آز  
بر قسمى اختلالده دوام ايتمكده ايسه ده ، ايندى  
حاضر بونلر نك ده باصيريله چقى شهبه سز كورلمكده در .  
لكن آرناود اختلالى باصيلوغه ، طاغنونق شول يقين  
شرقده ، طاغنونق شول تركيه گه متعلق يكى بر اوگه-  
بىزلق چغوب طور : گريد خرستيانلرى اوزلرينك  
ملت مجلسلرن آچقان وقتده گريد آطه سننى يونان غه  
قوشلغان ساناب ، يونان قرالينه صداقت ايله يمين  
ايتديلر . يوزلب خرستيان دپوتاتار آره سنده بارلغى  
۱۶ قدر مسلمان دپوتاتلرى بوگا قارشو شدتلى صورتده  
پروتست ايتو سببلى مجلسده طاوش كونارلدى .  
صوغشا يازديلر .

هر نه قدر ، گريدنى حمايه ايتوچى دورت دولت  
تركيه نك گريد اوزرنده گى حقوقينى صاقلار غه قات  
فات وعده بيرمش ايسه لرده ، گريد خرستيانلر ينك  
چيت بر مملكت حكمدارينه (يونان قرالينه) يمين  
ايتووينه مانع بولماديلر . شول قدر واركه ، تركيه نك

بولسه البته فائده ليراق بولاچق ايدى. ظن ايتنه مز، كه روس افكار عموميه سى مسلمانلارنى بولاي مكدن ايتوب فالدررغه راضى بولماز، سوكر اراق بولسه ده انارنك بيك صميهى، بيك مشروع طلبلر بنى ايشتور كه لزوم كورر.

## سوخه

بو كوننگه قدر دنيا ده كورلماكان بر وصيت -  
 آمر يقاده «نيورق» شهرنده ۷۱ ياشنده د. رو كفيلىر ديه مشهور بر باى وار. بو كيمسه بو كوننگه فارونى و ايسكى وقتنگ حاتمى (باى هم جومرد) در. اوشبو كون كه قدر علم و دين يولينه ايتيش اعانتى ايكيموز مليون سوملرغه يتهدر. شمدى اوزينه و عائله سينه يتهچك قدر صوماسينى آيروب تمامنى وصيت ايتمشدر. اوشبو مالى بر ميليارد مقدارنده اولهچقدر. اوشبو مالنگ فائده سى هر ييل اوچ حصه غه آيرلوب برنچى حصه سى اوزينك عائله سينه و ايكنجى حصه سى خيرات يولينه، اوچنچى حصه سى ده مكتب و علم يولينه و يرلوب طورلاچقدر. خيرات يولينه و يرلهچك حصه سى بر مملكه و مذهب كه مخصوص دگل بلكه بتون آدم بالاسى (اهل اولمق شرطى ايله) مستحق اولاچقدر. شمدى اوشبو وصيت نامه نى اداره فيلوب طورر ايچون بر ديوان ترتيب ايدامكده و نظام نامه سى نوزولمكده در.

مهر مقدارنى تعيين ايتو - طويلرده اولان اسرافلر و مهرلرده گى افراطلر سببندن ممالكتنك اقتصادى حالى توبان كتديكىنه چاره اولسون ايچون سودان حكومتى قزلر ايچون اون و طوللر ايچون بيش صوم مهر تعيين ايدوب نظام چيقارمقده در.

قوياشنك زورلغى و اسسيلمگى - قوياش جرمى يرگه نسبت ايله مليون مرتبه زوردر. اگرده نيمر يول آرباسى بر ساعتده يوز چاقوم مقدارى يورمك اوزرنده قوياش تيره سندن يوروب كيتسه،

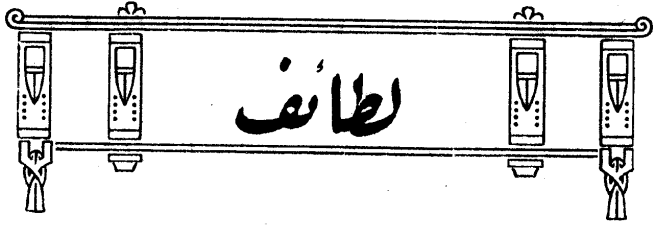
قوتلى، اك باى، اك معهور مملكترلر نندن اولان انگلتره نك ماتمنه عا دنا بتون دنيا اشتراك ايتدى. متوفى قرالنگ جنازه سينه ياوروپانك تورلى طرفندن حكمدارلر، فراللىر، شاهزاده لىر، الوغ هيئتلىر كيلوب متوفى غه وانگليز ملتنه حرمت كورسه تدبيلر. اولنگان قرال يدنچى «ايدوارد» ياوروپانك اك محترم، اك نفوذلى حكمدارلر نندن ايدى. آنك اورننه كيچكان ولى عهدى بشنچى «گيورغ» نك ده آناسى اورنن طوناچقى ظن ايتلمكده در. ذانا محترم و نفوذلى بولمق ايچون، انگليز ملتى كى عاليجناب و مدنيتده اك يوغارى بر قومنگ حكمدارى بولمق دن آرتق نى بولورغه ممكن!

انگلتره ايله روسيه آره سنده ايران مسئله سنده بولغان اتفاق و حرمت اولسكى چه دوام ايتمكده ايسه ده گيرمانيانك ايران اشلر ينه قصلورغه تلاوى مسئله نك اهميتنى يخشوق آرتدرمقده در. شونك ايچونده كيلهچكده ايران اشلر بنگ دغيدنه آرتوغراق چالوب كيتوب، قاس مسئله سى حالنه توشو احتمالى يوق توكلدر.

بر ملت اوز اوزن قارى آلماسه آنى باشقه لر قارىدر. وقتيه ايمپراطورلق بولغان قوره يانك ياپونيا غه قوشيلوب، آنك بر گوپيرناسى بولورغه طوروى بوگا آچق دليلدر.

داخلى حاللرمزگه كيلگانده: سودا خدمتكارلار ينه يال ايتو كونلرينك هر كم و هر ملت ايچون عمومى اولوق خريستيان بايراملرنك تعيين ايتلووى مسلمانلارغه بيك نچار تاثير ايتدى.

اداره مشروطه و خريتلردن صوك دينده ايركنچى لكنى اولگى دن كوبرهك كوته طورغان مسلمانلر اوز جمعهلر ن، اوز بايراملرن اجرا ايتنه آلماسقه، ياكه اقتصادى جهتن زور بولگونلك گده دوچار بولورغه مجبوريتلى سببلى زور فايغوغه فالديلىر. دوام اكثرىتى مسلمانلرنك حسيات دينيه لر بنى اعتبار غه آلوب، آنلرنك وطن غه و روسلرغه اولمن بولغان محبت و حرمتلر بنى دغيدنه آرتدررغه سبب بولغان



۸۵

اورلرندىن يراق برده اولان بر قبيلهدن قز  
صوراچى عرب گه قزنىڭ ياقينلىرى: «سزنىڭ خلق  
و فعلىڭز طوغر وسندە معلوماتىز يوق، شونىڭ ايچون  
مقصودىڭىزنى بىرىنە كتوره آلمىز» ديه جواب بىرىمىش.  
عرب دە بونلرغە: «اويلە ايسە بنى فلان و فلان  
قبيلەلردىن سوراڭىڭىز، آنلار بنى پىك يىخشى بيلەر»  
دېمىش. اوتەگىلەر: «اول قبيلەلەر صوڭ سنى نىچوڭ  
بيلەر» ديدىكىندە عرب دە بر آراق مق ايتوب: «بن  
آنلرنىڭ هر بىرىدىن قز آلوب آبرغان ايدىم» دېمىش.

۸۶

«رحمت الھيە طوغر وسندە نىچون موسى بېگىيف  
گه رديه يازمىسىز و نىچون تلىسىز شىيطان اولوب  
طوراسىز؟» دىيوچى گه فارشو معروف مدرسەلردىن  
برى: «تلى شىيطانلرنىڭ ھنرلىرىنى كوردىم دە بونلرنىڭ  
برى اولمىقىغە كورە تلىسىز شىيطان اولوب طورمىقى  
يىخشىراق تابدىم» دېمىش.

۸۷

حاضرگى مفتى حضرتلى اوز مەلەسىنىڭ مؤذ-  
نندن: «مؤذن! نچە مفتى كومدىڭ ائىندى؟» ديه  
سوردىغىندە مؤذن دە: «سىنىڭ ايلە دورت مفتى اولە  
در، تقصير!» ديه جواب بىرىمىش.

۸۸

فاضىلرنىڭ بىرىنە اون آلتون قدر رشوت تىكلىف  
ايتدىكىرىندە قاضى بونى قبول ايتىمامش. بو ھالىنى  
ايشىتىدىكىندە عبد اللہ اسىندە بر آدم: «فلان قاضى  
بىرىندە اولسەم ايدى البتە قبول ايدىر ايدىم» دېمىش.  
بو خېرىنى قاضىغە ايرىشدر دىكىرىندە قاضى دە: «عبد اللہ  
اولسەم ايدى بن دە قبول ايتىمىش اولور ايدىم» ديه  
اوزىنىڭ ناكس دگلىسىنى سويلامىش.



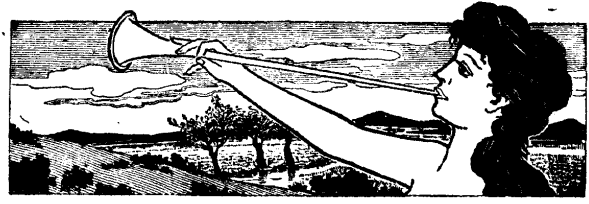
قوزغالغان بىرىنە بيش بىلسىز باروب چىقماز ايدى.  
شويلە ايسە دە قوياش الوغ بولدىلردىن دگل، آندىن  
الوغ بولدىلر پىك كوب. قوياش ايلە بر آراسى  
بوز فرق مىليون چاقوروم مقدارندە در. قوياش  
اسسىلىگى ايكى مىليارددىن آرتقغە تقسىم ايدلسە  
شونىڭ بىرگنە الوشى بىرگە كىلوب بىتە در، قوياش دە  
طوروچى حيوانلر كوب اولە چىقىنى دە ظن قىلەر.

ايزگى زەماندە بر حادثە - بو كوندىن ۱۲۲۱  
يىل ايلك «مدىنە» شەرىندە عكرمە اسىلى كىمەسە ايلە  
كئىر اسىندە آدم بر كوندە وفات ايتدى. اولگىسى  
نىڭ جنازەسىنە بتون مدىنە خلقى حاضر اولدىغى ھالە  
صوڭغىسىنە كوچ ايلە اوچ بيش آدم كلىدى. بونلرنىڭ  
اولگىسى بر عرب چروچىسى ايدى، بتون عمرىنى  
«عزە» اسىندە بر خاتون ھقندە شەرى سويلاب  
اوتكاردى. صوڭغىسى ايسە ابن عباس حضرتلرنىڭ  
علمىنە وارث اولان ك عالم شاگردلردىن محدث  
وفىقە بر ذات ايدى.

آدم عمرى - بىمىش ياشىنە يتمىش كىمەسە نىڭ  
جدى صورتدە كچرىمىش وقتى آنچق اونىر سەندە در.  
آندىن فالانى اوبقودە، آشامق و اىچمىكە، يوزومق،  
كىونىك و چىشنىك، يورمىك و تىك طورمق ايلە اوتار.  
اونىر يىل ايچون دىياغە كىلوگە شادلانورغە مى،  
قايفورغە مى؟

دارالعلم و الارشاد - دىنى مجلە «المنار»  
صاحبى مصردىن استانبول شەرىنە كلوب «دارالعلم  
والارشاد» اسىندە اسلامى ھالى بر مدرسە تاسىس  
ايتىك اجتھادندە يورمىكە در. بونى تاسىس ايتىمىكەن  
مقصد، ھقىقى اسلام دىنى ايلە بو كوئىگى مدىنىتى  
جمع ايدوچى آدملر بىتىشدرمىك، دىنى اخوت پيدا  
ايدەچىك و دىنى شىبەلردىن خلاص اولەچق طرز دە  
تربىە ايتىمىكەن.





شهرت .

تېمىر يولدا بىرنىچى كلاصنىڭ بىر مسافىرى استانىسە دە  
 آشاپ چىققاچ بارخت ايله اورتولگان ديوانقە ياتوب  
 يوقلارغە اويلى باشلى . بىر بېش مېنوتدىن صوڭ مايلى  
 كوزلرى ايله يانئەغى يولداشېنە فاراب كولدېدە  
 ايتدى :

— بىك يىغشى ايسمە كە ، مېنىم آنام آش آشـ  
 غاندىن صوڭ اوڭچە سن قاشونى سويە نورغان ايدى ،  
 مېندە شولاي . فقط مېن اوڭچە نى قاشمېم بىلكە تلمنى ،  
 مېيىنى قاشمېم . مېن گناھكار كىشى ، تاماق طوق وقتە  
 يوق سوزلرنى سويلاونى بارانام . سىزنىڭ ايله سويلـ  
 شرگە مېمكنى ؟ .

— رحيم ايتكز ! . . . .

— مە مېن بىر يىغشىغە آش آشادېسەم باشىمە  
 شيطان ئللە نېندى اويلر صالا . مثلاً : بىر بېت حاضر  
 گنە بوفېت يانئە اونورغان ابكى يكتنى كوردك .  
 سىزدە ايشتكانسىزدى ، آلارنىڭ بىرسى ابكىچىسىن شىھرىتى  
 ايله تېرىك قىلغانىن . ايتە «سىزنى شىھرت فازانوۋكز  
 ايله تېرىك ايتام» دى . بىلگىلى آلار آكتېور ياپسە  
 مەجرىلردى . لىكن اش آندە توگل . مېنى حاضر «بو  
 شىھرت دېگان سوزدىن نى نرسە نى آڭلارغە كېرەك ؟»  
 دېگان فېكر شىغللە دى . سىزنىڭچە نېچك ؟ پوشكىن ،  
 شىھرىتنى «كىيىمەگى يالتىراب تورغان بىر ياماۋ» دىب  
 تصوير قىلە . بىر بارمىزدە شىھرىتنى پوشكىن آيتكانچە  
 آڭلېمىز . اما بىر كىشىدە نېندى نرسە شىھرت بولە  
 ابكانن منطقى ايتوب تىيىن قىلە آلغانى يوق . اگر  
 تىيىن قىلسەلر مېن انى بىك قىمتكە سانار ايدم .

— سىز انى نىگە اول قدر كېرەكسە سىز ؟

— چونكە اگر شىھرت دېگان نرسە نى بىلسەك ،

آڭا يتوشىدە تورغان يولئېدە بلور ابدك . اويلاپ

فاراڭز الى ! مېن ياشىرەك وقتە بتون جانم ايله  
 مشهور اولورغە طرشىدم . دان آلو فېكرى مېنى  
 مچنون قىلە يازدى . مېن آنڭ ايچون اوقودم ، اشلامد ،  
 نونلردە يوقلامادم ، تويغانچى آشامادم ، سلامتلىگىنى  
 بوغالىندىم . مېنىم بتون نرسەم شىھرت كىسب ايتارگە  
 يارارلىق ايدى . بىرنىچى : مېن ايتىزىنېر مېن ، بوڭا قدر

روسىدە ابكى دىستەب كوپىر صالدىم . ابكىچى :  
 تورلى نرسە توغروسىندە بىرنىچە فنى استاتېلر  
 يازدىم . اوچونچى : مېن كىمپادە دە ياخشى يوزم .  
 كىمپاۋى بىرنىچە حامزىلرنى استىحصال يولن تابدىم .  
 الحاصل زاغرانىتسادە اوقولە تورغان كىمپالارنىڭ بارسىندە  
 مېنىم اسەمىنى كوررسىز . ھر وقت خىدمتدە بولدىم .  
 دىستوتېلنى استانسكى ساۋىتنيك درجەسىدە اېرىدىم .  
 اوزمىڭ كورسنىڭ خىدمتلىرىنى بارسىندە كورساتوب  
 بىرۈپ بولمى ، سىزدە راحتسىزلىق سىز . شونىغە آيتەم ،  
 باشقە مشهور كىشىلرنىڭ اشلاگاندىن مېن كوبرەك  
 اش كورساتدىم . نىشلادىم صوڭ ؟ حاضر قارتايدىم ،  
 اولارگە دە يانئاشقانمىن . مېن ھېچ اولماسە چوب  
 باشىكە يورى تورغان ات قدر بولسە دە مشهور مەنى ؟  
 — قايدىن بىلىم ؟ بىلكە سىز ھەر كىمگە  
 معلوم سىزدى ؟ . . . .

— ھە . . . . مەن تىجىرە قىلوب قارىق . . . . ايتكزچى !  
 بىر مرتبە بولسە دە كىرىكونف دېگان فامىلىيەنى  
 ايشتكانگىز بارمى ؟ .

يولداشى كوزىن توشامگە كوناروب بىر آز  
 اويلىدە كولوب :

— يوق . ايشتمادم .

— بو مېنىم فامىلىيەم . سىز معرفتلى ھەم بايتاق  
 ياشاگاندە كىشىسىز . شولاي دە مېنىم حقە بىر نرسە دە  
 ايشتمەگانسىز . مەن آلای بولسە سىزگە اشانچى دىللى !  
 بىلگىلى مېن شىھرت فازانوۋنىڭ يولن بىلمىگانمىن . مېن  
 شىھرتنىڭ قوبرىغىدىن توتماقچى بولغان ايدىم ، تېوشلى  
 ياقىدىن بارمىگانمىن .

— چىن يول نېندى يول صوڭ ؟

— كىم بلە انى ! سىز ايتىرسىز قابىلىت اجتھاد ، دىب .

هیچ توگل. مینم ایله برره تده بولغان مینم کبی آلاما و حبسبب ککشیلرده اوزلرینک بلگانلرن اشلا- دیلر. آلا اوزلری قابیلتنسزلر، میکا قاراغانده مک مرتبه آلاش کورساتسه لرده آلارنک اسملری غزته لر ده یایسه سوز آراسنده ایستله. اگر سز طکلارغه ایونماسه کز مین سزگه مثال کیتیریم: بوندن بر نیچه یل مقدم مین ک. شهرنده بر کوپر صالدردم. بوشهر ده بیک کوکلسز ایدی. اگر خاتونلر ایله کارته بولماسه مین عقلمدن یازغان بولور ایدم. مین آنده اچ پوشودن، بر جرچی خاتون آرقاسنده قوتلدم. شیطان بله می، بو جرچی خاتوندن بتون خلق ذوفلنه ایدی. مینمچه بو خاتون بر عادیکنه بیزه نونی یاراتا تورغان، هر نرسه دن قوری، قارشى، قومسز، جولار خاتون ایدی. اول کوب آشی، کوب اچه کیچکی ساعت بیشکه قدر یوقلی ایدی. آنی پراستویچه، قوبشی، نازلی خاتون دیب، ادبیچه اکثریسی جرچی خاتون دیب پورته لر ایدی. اول اکثریسه یایسه جرچی دیب آتالارغه هیچ بر مستحق توگل، اول قابیلتنسز حبسبب حتی قزغانچ بر وجود ایدی. بیک بیخشی ایسمده، آنک جری کشیکه نفرنلی ایدی. آنک قزغریق هنری باری وقتی ایله آیاغن سلتاو و اویا- لماوسزلغی ایدی. حاصل آنک هنری بارسیده تفو! ایدی. بیخشی. طکلار کز آلی! . بر وقت یا کتا سالنغان کوپر آچلغانده شوکتلی حرکت فوزغالدی. دعار او قولدی. نطقلر سویلاندى، تیلیگراملر کیلدى. مین اوزمنک کچکنه بالام یاننده بولاشه، هم کوپر نك سالنوشاد لغندن بورا گم یارلماسون دیب اوزمنی طیار غه طرشه ایدم. اونکان اش بولغانغه برسند سزدن یاشرمیم شونک ایچون اینهم: مینم صالدرغان کوپر ایك بیخشی کوپرلردن بولوب چقدی. کوپرینه توگل آنک رسمینه ده کشی قزغریق ایدی. خوش. مین، کوپرنی آچقاند «منه ایندی بتون شهر خلقی میکا کوز نگارلر، قایدیه قاچارغه؟» دیب اویلی ایدم. مین یوقغه قایغرانمن. قایدیه اول رسمى کشیلردن باشقه، برسیده ازگنه بولسه ده التفات ایتمادیلر. یار

باشنده صارق کبی جیلوب توره لر، کوپرگه قاریلر، بو کوپرنی کم صالدرغانن اویلامیلرده. شول وقتدن باشلاب مین بو خلقنی کوره آلی باشلادم. دوام ایبتیک: کینتکنه خلق دولقلاننه باشلادی. شو، شو، شو. یوز لری کوله قول باشلاری حرکتلنه باشلادی. مین، بلکه مینی کورگانلردر، دیب اویلادم. قایدیه، یوق! خلق آشاسندن قاریم، ئلگی جرچی خاتون کیله. آرتندن بر گروه فارسیتچیلر ایارگان. بو کیله تور- غان گروهغه بتون خلقنک کوزی قاری مکلاب خلقه اگرنگنه سویلاشو باشلان: «بو خاتون شوندى... گوزل بیت! کشینى سحرلارلق!» . بو وقتده مینی ده کوردیلر. آرادن ایکی تل بیسته لری میکا قارا دیلر ده اوز آره «بو آنک سویارکەسى!» دیب سویلاشه لر. باشینه سیلیندر کیگان، آلی بر آیاغینه ئلی ایکنچیسینه باصوب توره تورغان کشی یاننده بر آز تور دیده میکا قاراب:

— بله سز می بو خاتون کم؟ بو شوندى...  
آنک تاوشی تنقیدنی قابل توگل، اول تاوشی ایله کمالنکه ایرشکان.

مین — سز میکا آیته آلماسز می؟ بو کوپرنی کم صالدردی؟

اول — بیک آچق بلیم.. نیندیدر بر اینژیبنیر..  
مین — کم صوگ سزنک ک. شهرنده صابور صالدردی؟

اول — آنی ده آیته آلمیم.  
دخی مین آگاردن، بوک. ده کم برنچی پیداغوغ، کم ایگ شهب مهندس؟ دیب صوراسامده، اول بارسینه ده بلیم دیب جواب ویردی. آخرده مین، آگاردن: اینکزچی! بو جرچی خاتون کم ایله توره؟ دیب صورادم.

اول — نیندیدر بر کریکونف اسملی اینژیبنیر ایله... دی.

نیچک؟ سزگه اوخشیمی؟ کیلش می؟ . دخیده دوام ایبتیک: مینینزینگیرف، بایانف لر حاضرده بو دنیا ده یوق، آلارنک شهرتی باری غزته لرده گنه کورله.



آلۇچى اينژىنېر فلان...» بارى شول! يتماسه فامىليەمىدە آلدانغانلار، كرىكونى اورىنە كىركونى دىب يازغانلار. منە سزگە آكلى پايخت!... الى بو بارسىدە توگل. مېن بىر آيدىن سوڭ پىتر بورغدىن كىتىم. شول وقتە ھەر بىر غزتە، بىزنىڭ تناسب قاپل بولماسلىق، نھايت قاپلىتىلى جىرچى توغروسىدە سوبىلەر ايدى. آنى فامىليەسى ايله گنە توگل، اسمى آتاسى ايله بىرگە كوتارەلر ايدى.

بىر نىچە يىل اوتكاج مسكاودە بولدىم. مېن آندە غارادىسكوى غالاوانىڭ اوزى طرفىدىن، بىتون مسكاو غزتلەرى بوز يىلدىن بىرلى قىچقە تورغان اش حقتە چاقىرغان ايدىم. اشلارم آراسىدە موزىدە، فقط جوماردىلدىن بىش مرتبە لىكسىيەدە اوقودىم. بو اش شەردە اوچ كونگە گنە بولسىدە معلوم اولورغە جىتارلك يىت؟ درىست توگلمى؟... قايدە اول! مېنم حقتە مسكاو غزتلەردىن بىرسى اولسون بىر كەمەدە ايتىمادىلر. پاۋار، يوقلى تورغان غلاصىلەر، ايسرك سوداگار لىرنىڭ ھەر بىرسى حقتە يازالر. ا مېنم اش، مېنم پروبىكت، لىكسىيەلرم حقتە بىر كەمە اولسون يوق! بىر وقت آت واغونىدە بارام. واغون خلق ايله شغرم تولغان ايدى. آندە بارىشەلر، ۋاينىلر، استودىنتلر، فورسىستقلر حاصل ھەر بىر مخلوق پار پار ايدى. مېن كورشىدە گى كىشىگە واغوندىغىلر باردە ايشتورلك ايتوب قىچقروب:

— آيتەلر، شەردوماسى فلان اش حقتە بىر اينژىنېرنى چاقىرتوب آلدىغان، سىز اول اينژىنېرنى بىلىمىزمى؟ فامىليەسى نىچەك ايكان؟ كورشىم بىلماو اورىنە باشغىنە چاقىدە. باشقە خلىقە مىكئانا با قارى، ھەر قابوسىنىڭ كوزىدە «بىلىم» دىگان سوز آكلاشلە ايدى.

مېن — دىخىدە كەلەر براو، فلان موزىك لىكسىيە اوقى، بىك شەب! دىب سوبىلەر دىدىم. بو سؤالە باش سىلكوچىدە بولمادى. بىلىگلى لىكسىيە توغروسىدە ايشىنگانلردىر. بارىشەلر، حتى موزىنىڭ بارلىغىدە بىلەر مىكان؟ بوغىنە توگل الى، منە

خوش. كوپىرنى تماشى قىلغاننىڭ اىكنچى كوندە شەرنىڭ غزتەسىنى آلامدە الگى خاتون توغرىسىدە يازغان مقالەنى ازلەيم. دورت صحىفەسىدە قارىم، آخردە منە! اورا! اوفورغە توتونەم. «كىچە يىلى كوندە، كوب خلق ايله، شەرد ناچالنىگى فلاننىڭ و باشقە لىرنىڭ حضورىدە، شوشى كوندە سالنوب بىتكان كو پىرنى تماشى بولدى الخ...». آخردە «تماشا بىرىنە ك. خلىقنىڭ سوبىگان، ماتوروقاپلىتىلى فلان آرىستىقەدە كىلدى. البته آنىڭ كىلووى خلىقە اىكنچى روح بىردى. اول كىنگان ايدى الخ...» مېنم حقتە گرچە بىر سوز، ھىچ بولماسە يارتى سوز اولسون! منە نىندى واق اش. اشناماسىز. حتى مېندە آچومدىن يىغلام!..

مېن اوزمنى فقط شونىڭ ايله يىواندىم: «بو ولايت آكسىز، آلاردىن بىر نرسەدە آلوب بولماس. منە شەرت قازانو اىچون آكلى پايختىكە — پىتر بورغە بارىغە كىرك». دىخى آندە مېنم مسابقەگە بىرلىگان بىر اشمە بار ايدى. مسابقە وقتى ياقىلاشدى. ك. شەردى ايله ايسانلاشمدە پىتر بورغە كىتىم. ك. دىن پىتر بورغە قىر يول اوزاق بولغانغە اچ پوشماسون اىچون اوزىمە آيرىم بىر بولمە آلدىم ھم جىرچىنىدە آلدىم. يولدى بىز گل اشاب شامپانىسكى اچوبىكنە باردىق. بىر وقت آكلى پىتر بورغەدە كىلوب يىتكە. بىز نەق مسابقە كوندە كىلوب توشىكان ايدىك. اول كوننى، اوزىمنىڭ غالب بولۇپمە، اشمىڭ آرادە اىڭ بىرنچى چىقووينە، شادلىغىدىن اچىمە صىيە آلمادىم. اىكنچى كوننى نىۋىسكى بوينچە بارام، يتىمش تىنگە ھەر تورلى غزتە آلام. تىزرەك نومرىمە قايتوب دىوانغە ياتوب، قالىتراپقە غزتلەرنى قارارغە توتونەم. بىرسىن اوقىم — ياراسى! — اىكنچىسى — بىر نرسەدە يوق. آخردە دورتنچىسىدە شوشىدى خىرنى كورەم «كىچە كورىرسكى پوزىد ايله مشهورە فلان... آر — تىستقە پىتر بورغە كىلدى». آندىن سوڭ نى يازغان خاتىرلى آلمىم. بو خىرلردىن كوب توباندى واق خىرنى ايله يازغان «كىچە فلان... مسابقەدە بىرنچىلىكنى

آرقان اوستنده یوروچیلرنی حتی مشهور ایچاک  
بالاسن کورساته آلام!

واغون ایشگی شغرداب آچلدی ده اوته جیل  
ایسدی. ایشکدن چتق چرایلی، سیلیندزلی، کوك  
کوزلاک کیگان بر کشی کردی.

اول اورننی فارادیده چراین صتوب آلفه نابا  
کیتدی. واغون پوچماغندن براو اکرنگنه:

— بله سزیمی بو کم؟ بو ن. ن. بو «تولا»  
شهرینک مشهور آلدافچی کار توژنیک. ق. بانقهسی  
توغروسنده صودقه تارتلغان کشی.

— منه سیگا! تولا نیک آلدافچی کار توژنیکن بله  
أصوراسا نیک بله میکان اول سیبه برادسکی نی، چایکوؤ.  
سکی نی یایسه فیلسوف صالابوفنی. منه حیوانیت!  
اوچ مینوت سکونتندن صوگ پاصان یرنک یولداشی:  
— مینم طرفه ندنه صورارغه رخصت اینگزچی!  
سزگه «پوشقوف» دیگان فامیلیه معلومی؟

— پوشقوف؟ ... ام م م ... پوشقوف؟ یوق  
بلیم.

— بو مینم فامیلیه م. بلیمی تورغانسزدر شول.  
چونکه مینم روسیه اونویورستیتلری نیک برسنده پروفیسر  
بولوومه ۳۵ یل بولا ایندی. فنی آفادیمیه نیک چلینی  
... بر نیچه مرتبه غزته لرگه ده باصلدم بیت ...  
برنیچی فلاص مسافری، یولداشی بر برسینه  
فارشه لرده کوله رگه کرشه لر.

مترجمی طاشبولاط.

طشلا کز! بر وقت کیناتندن خلق دوررر اینوب  
طوره ده ترزه گه آتله. نی بولدی؟ نرسه بار؟ ...  
کورشم میگا تورنوب — فارا کز! فارا کز! آنه ایز.  
ژوزچیکگه اوتورغان کشینی کوره سزیمی؟ اول تیز  
یوروچی مشهور کینغ! بتون واغون شوشی وقتده  
مسکوده مشهور تیز یوروچی حقدک سویلاشه باشلادیلر.  
مین سزگه بوندن باشقه ده کوب مثالر کیتورر  
ایدم، لکن شوشی قدرسیده یتار دیب اویلیم. بو  
سویلا گانلرمدن مینم ماقتانوم شکرانه سزغم اگلا.  
شله. لکن مین اوزمدن باشقه زمانداشلرمدن  
کوبسن کورساته آلام. گرچه آلا نهایت درجه ده  
قابلیتلی، نهایت اجتهادلی اولسه لرده بر شهرتده فزانه  
آلمیچه اولدیلر. روسیه نیک بتون دیگن چیلری،  
کینیا گیرلی، فیزیقچلی، میخانیقچلی خلقغه  
معلومی؟ معلومی روسیه نیک خودوژنیکچلی،  
ادیبچلی؟ بر ادیب اشکللی، قابلیتلی اوله. اوتوز  
یل ریدافسیه ده خدمت ایته، نی قدر کاغدلر یازه،  
یکرمیه کوبی مرتبه صودقه ئلا گه. همانده شول  
فرمسقه تومگا گندن اوزه آلمی! سز میگا بر ادیب  
کورساتنکچی: آنک، دوئلده اولگان، عقلمدن  
یازغان، یرندن سورلگان، کارته ده آلداشوب  
اوینی، دیو شهرتی چقه اسدن ئلک برر شهرتی  
چقغانی بارمی؟

برنیچی کلاص مسافری شول درجه ده اخلاص  
ایله توتونغان ایدی حتی آوزندن صیغاری توشکانک  
سیرمادی.

اول اورنندن طوروب:

— مین شول کشیلر ایله بر زمانده بر رهنده  
اولغانلردن یوز قدر مشهور چرچیلرنی، مشهور

محرری: رضا الدین بن محمد الدین.

فاسرری: محمد شاکر و محمد زاکر راسیفار.

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-й СТР. ОБЛОЖКИ  
30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СРОКУ ПЕТИТА.  
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.



آبونه بدلی: سنه لک ۵، آلتی آیلق ۲ روبله ۶۰ کاپک.  
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:  
سنه لک ۹، آلتی آیلق ۴ روبله ۶۰ کاپک در.

« شرق كتابخانه سى » نده مصر - استانبول - هند -  
 بيروت مطبوعاتی كلیتلى صورتده موجود در .  
 مکتب و مدرسہ لر ایچون هر فندن، هر توری درس  
 کتابلری، کوبلب آلوچیلرغه غایت آرزان بها ایله کوندرلمکده در .  
 مفصل « اسامی الکتب » بوش یبارلور .  
 زاداتکه سز نالورث ایله یبارلماس . بر سپارش (زاکاز)  
 نڭ دورتن بری قدر زاداتکه یباریلورگه تیوشلی .  
 پوچته مصارفی آلوچیدن .

شَرَقِ كِتَابْخَانَةِ سَمَوِيَّةِ  
 ضَيْائِيَّةِ : اَحْمَدِ السَّخَّارِي  
 اَوْ شَرَقِ نَشْرُوكِ زَيْدِيَّةِ  
 نَهْ تَائِي سِي ١٩٠٦

Адресъ: Орскъ, Оренбург. губ.  
 Ахмету Исхакову.

## « تل یار یشی »

مجموعه سی  
 باصلوب تمام اولدی .

## « وقت » مطبعه سننده

هر توری کتابلر، خط و اسچوط بلانقلری،  
 کانؤیرتار، طوی و ضیافت ایچون زاپیسکلر،  
 تبریک هم ویزیت کارتوچکلری نفیس  
 و گوزل روشده اشلنه در . چیتدن صورا -  
 توچیلرغه تیز مدتده اشله نوب یبارلدر .

آدرس :

Оренбургъ, Редакция газ. „ВАКТЪ“

## « کریمی، حسینف شرکتی، کتبخانه سننده کلیتله موجود کتابلر :

» ۵۳ ۵۳۹	المرأة الجديدة II	بھاسی پوچته ایله	مشهور خاتونلر اثر
» ۴۸	دور عالم اثر عبدالرشید ابراهیم ۴۰	» ۲۰	رضاء الدین بن فخرالدین ۱ صوم - ۱ صوم ۲۰ تین
	دهویلرک مذہبلر فی ابطال		تذکره مستوره یاش
	و آنلرنک مذہبلرینی	» ۲۴	قزلره هدیه
» ۴۲	» ۲۰		تروک خانملری فرانسوز چه دن
	و حاللرنی بیان	» ۱۰	» ۸ ترجمه
» ۲۹	» ۲۵		مسلمه لر حریتی اسلام قزینک
	مناصب دینیہ اثر رضا الدین		اولگی و حاضرگی عالی محرره سی
	بن فخرالدین	» ۷	» ۵ گلنار خانم، ر. قیبف ترجمه سی
» ۲۹	» ۲۵		خانملره مخصوص عائله درساری
	خزینہ وزیمستوا مکتب	» ۴۸	» ۴۰ محرری ملک زاده فواد
» ۲۹	» ۲۵		تحریر المرأة ۱ مؤلفی قاسم
	وزکات اثر ر. فخرالدین	» ۲۹	» ۲۵ بک امین
» ۲۹	» ۲۵		
	پاپالر و ملالر یاخود ایوان		
» ۲۹	» ۲۵		
	غوس تاریخدن بر واقعه		
» ۲۹	» ۲۵		
	اسلام و هانوتو مؤلفی محمد		
» ۲۹	» ۲۵		
	عبده، مترجمی ذ. قادری		
» ۱۲	» ۱۰		
	واق بورچ اورنلری		

ОРЕНБУРГЪ } Т В У „КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ И КО“  
 ياكه У Ф А

«وقت» اداره خانە سینک اوز مطبعە سەندە نفیس روشدە اعلا کاغدگە باصلوب چققان تو باندەگی اثرلر اداره دە هم مشهور کتابچیلردە ساتلمقەدەر. اداره دن یوزلب الو چیارغە مخصوص اسکید که قیلنور. آدرس: «ВАКТЪ» редакция газ. Оренбургъ.

شورا ژورنالنه درج ایدلور ایچون اداره که کیلوبدە اورون آزلق و باشقە سبیلر ایله درج ایدلمای قالغان شعرلر جیولوب اوشبو اسمدە بر مجموعە سی کلندە باصلوب چقدی. بوندە اوتوز قدر ذاتلرنک شعرلری بولوب آرادە کوکل ننگ ایکنک نچکه اورنندن چققانلریدە یوق توگلدر. نسخەسی ۲۰، پوچتە ایله ۲۴. هر بر معتبر کتاب مغازین لرنده ساتیلەر. آدرس اورنبورغ «وقت» اداره سی.

## باصلماغان شعرلر

مجموعه سی

ایکنچی مرتبه باصلوب چقدی:

رحمت الہیہ ننگ عمومیتی مسئلہ سی محترم ہوسی افندی بیگیب ننگ قوزغاتوی ایله کوتارلموب هر یردە مناظرہ و تورلی قیل قال لرگہ سبب بولمش ایدی. حقیقتنی ایضاح ایچون محرمز رضا الدین حضرت بو مسئلہدە علماء کرامنک اثرلرن نفتیش قیلوب مشهور مجتہد «ابن القیم الجوزیہ» حضرتلرننگ «عادی الارواح» کتابندە غی بو خصوصنی جامع فصلندن اقتباس ہمک اوز طرفندن بیک مفید شیلر علاوه ایتوب بیک قیمتلی بر اثر میدانغە کتورمش. برما ب ۱۰ تین، پوچتە ایله ۱۴ تین.

## رحمت الہیہ

مسئلہ سی

اثر رضا الدین بن فخرالدین. الگ معتبر اصلردن آلتوب یازلمش بر اثر بولدیغی جہتندن هر کم ایچون؛ خصوصاً مکتبہدە بالارغە اوقتور ایچون، غایت موافق بر اثردر. هر کم آکلارلق صورتدە پیغمبرمننگ حیاتی، نبوتی و اشلری بیان قیلنمشدر. نفیس صورتک، بویاولی رامکادە باصلغان؛ غایت یاخشی کاغددە. حق ۲۰ تین، پوچتە ایله ۲۴ تین.

## محکم

استانبولدە مکتب سلطانی مأذونلرندن عثمان جلیلر اثری. ابتدائی ورشدی مکتبلردە اوقتومق ہمەدە بولای مطالعه ایدوب فائز لئمک ایچون غایت آچیق ترکی تلنگ «تاریخ اسلام» ۲ نچی مرتبه باصلوب چقدی. حق ۱۸ تین، پوچتە ایله ۲۲ تین.

## تاریخ اسلام

گیمنازییا وربالنی مکتبلردە درس ایتلوب اوقتولا طورغان درس کتابلرندن استفادە ایله فاتح کریموف و نورالدین آغەبی طرفندن، ترتیب ایدلگان بو جغرافیا کتابی اوز تلمزدە برنچی مرتبه اوله رق باصلمشدر. تلی آچیق، افادە سی یگل، مکتبلردە درس کتابی اوله رق قبول ایتلورگہ بیک مناسبدر. معلملر بر مرتبه بو کتاب ایله طانشه نر آلوب اوز شاگردلرینه تدریس ایتچکلری و فائده سی کوب کوریلچگی شه سزدر، نفیس روشدە باصلغان و ۱۰۰ بیتدن آرتق اولان بو کتابننگ بهاسی بره ملب ۳۰ تین، پوچتە مصرفیله ۳۶ تین.

## جغرافیای عمرانی

اصول جدیدە ننگ شرعا و عقلا مقبولیتی هم آننگ سلفلر اصولی ایدییگی حقندە، باشدە مشهور الشیخ زین الله النقبشندی حضرتلری بولدیغی حالده، ترویسیک علماسینک امضاسیله اعلام نامہ. عمومی نصیحت هم «وقت» طرفندن قوشلغان بر مقدمە دن عبارت آچق ترکی تلنگ بر رسالہ اولوب گوزل روشدە ۲ نچی مرتبه باصلوب چقدی. بهاسی ۵ تین، یوزی ۳ سوم.

## ترویسیک علمای و اصول جدیدە